

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DETSKÉ LESNÉ KLUBY – BEZPEČNOSTĚ A RIZIKÁ

Bakalárska práca

6f040c09-9bc4-4e7a-9ef7-fe62eef5a92e

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DETSKÉ LESNÉ KLUBY – BEZPEČNOSŤ A RIZIKÁ

Bakalárska práca

6f040c09-9bc4-4e7a-9ef7-fe62eef5a92e

Študijný program: Predškolská a elementárna pedagogika

Študijný odbor: 38. učiteľstvo a pedagogické vedy

Školiace pracovisko: Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky

Vedúci bakalárskej práce: Mgr. Robert Sabo, PhD.

Banská Bystrica 2022

Lenka Kuzmová

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Čestne vyhlasujem, že svoju bakalársku prácu s názvom Detské lesné kluby – bezpečnosť a riziká som vypracovala samostatne pod odborným vedením vedúceho práce Mgr. Roberta Saba, PhD. a s použitím uvedenej odbornej literatúry.

Banská Bystrica 2022

Lenka Kuzmová

Pod'akovanie

S úctou ďakujem vedúcemu tejto práce Mgr. Robertovi Sabovi, PhD. za odbornú pomoc a usmernenia, ktoré mi pomohli pri tvorbe práce.

Abstrakt

KUZMOVÁ, Lenka: *Detské lesné kluby – bezpečnosť a riziká*. [Bakalárska práca]. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta, Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky. Vedúci práce: Mgr. Robert Sabo, PhD. - stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár, Banská Bystrica: Pedagogická fakulta, UMB, 2022, rozsah práce 42 strán.

Bakalárska práca sa venuje lesným klubom, ktoré sú v zahraničí známe ako lesné materské školy a postupne sa etablujú aj na Slovensku. Kľúčovou témou je bezpečnosť a význam rizika pre optimálny vývin dieťaťa. Vedomá práca s rizikom je dôležitým prvkom, špecifickým práve pre detské lesné kluby. Cieľom bakalárskej práce je poukázať na to, že deti v rámci predškolskej výchovy majú byť vystavené aj určitým rizikám, pretože sú dôležité pre ich zdravý vývoj a osobnostný rast. Ide o metodickú prácu, ktorá je zameraná na vypracovanie časti Manuálu pre začínajúce detské lesné kluby v spolupráci s Asociáciou detských lesných klubov na Slovensku.

Kľúčové slová: detský lesný klub, bezpečnosť, riziko, vedomá práca s rizikom

Abstract

KUZMOVÁ, Lenka: *Children's forest clubs – safety and risks*. [Bachelor thesis]. Matej Bel University in Banská Bystrica, Faculty of education, Department of Preschool and Elementary Pedagogy. The supervisor of bachelor thesis: Mgr. Robert Sabo, PhD. – Qualification degree: Bachelor, Banská Bystrica: Faculty of Education, UMB, 2022, number of pages 42.

The bachelor thesis deals with the children's forest clubs, which are known abroad as forest kindergartens and gradually they have been establishing themselves also in Slovakia. The key topic is safety and meaning of risk for optimal development of the child. Conscious work with risk is an important element, specific precisely for the children's forest clubs. The aim of the bachelor thesis is to point out that children within preschool education should be exposed to certain risks, as they play an important for their healthy development and personal growth. It is a methodological work, which is focused on elaboration the part of a Manual for Starting Children's Forest Clubs in cooperation with the Association of Children's Forest Clubs in Slovakia.

Keywords: children's forest club, safety, risk, conscious work with risk

OBSAH

1 Úvod	8
1.1 Lesné kluby a ich história	9
1.2 Vzdelávanie v prírodnom prostredí.....	11
1.3 Riziko.....	12
1.4 Vedomé riziko.....	14
1.5 Proces práce s rizikom	18
1.6 Bezpečnosť	20
1.7 Pravidlá a režim dňa	25
1.8 Komunikácia s rodičmi.....	26
1.9 Ciele práce	28
2 Použité metódy a materiál	29
3 Výsledky.....	31
4 Diskusia	40
5 Záver.....	46
Zoznam bibliografických odkazov	47
Zoznam príloh	50

1 ÚVOD

V tejto bakalárskej práci sa budeme venovať téme „**bezpečnosť a riziká**“, ktorá je často spomínaná v súvislosti so vzdelávaním detí v prírodnom prostredí v lesných kluboch. Uvedieme, aké sú prínosy takéhoto typu vzdelávania, hlavne z pohľadu podstupovania zdravých rizík. Budeme sa venovať bezpečnosti, pravidlám a komunikácii s rodičmi a verejnosťou v tejto oblasti, nakoľko sa zdá, že práve bezpečnosť je téma, pri ktorej vzniká mnoho otázok, nejasností a strachov. Považujeme za dôležité venovať sa tejto problematike, pretože je to jedna z kľúčových tém, s ktorou sa konfrontujú v prvom rade rodičia, ktorí sa rozhodnú pre formu vzdelávania svojich detí v lesných kluboch. Samozrejme na túto tému reaguje aj širšia verejnosť. Učitelia a sprievodcovia často čelia otázkam a strachom zo strany rodičov a verejnosti a pre mnohých to môže byť aj dôvod, prečo by takýto typ vzdelávania pre svoje deti nikdy nepripustili. Cítíme potrebu poukázať na výhody, prínosy a dôležitosť spojenia detí s prírodou a vzbudiť väčší záujem o vzdelávanie v prírodnom prostredí, ktoré sa dá aplikovať aj v štandardných materských školách. Zároveň sa domnievame, že jedným z dôvodov, prečo lesné kluby nie sú na Slovensku doposiaľ zaradené do systému predprimárneho vzdelávania a nie sú štátom podporované, tak ako je to v okolitých krajinách, je aj to, že sa bezpečnosti a rizikám venuje len príliš malá pozornosť. Nemáme k tomu na Slovensku dostatok informácií v odbornej literatúre a tým pádom vzniká priestor pre strach a obavy z takéhoto typu vzdelávania. Z toho dôvodu sme čerpali prevažne zo zahraničných zdrojov a literatúry, kde sme k uvedenej problematike našli viacero zaujímavých publikácií a odborných článkov. Na základe spolupráce s Asociáciou detských lesných klubov na Slovensku, ktorá pripravuje Manuál pre začínajúce detské lesné kluby, sa pokúsime navrhnuť jeho súčasť so zameraním na uvedené kľúčové témy. Stala som sa členom tímu, s ktorým spolupracujem na tvorbe tohto manuálu. Cieľom bakalárskej práce a hlavným významom pre teóriu a prax predškolskej pedagogiky je poukázať na to, že deti v rámci predškolskej výchovy majú byť vystavené aj určitým rizikám, pretože sú dôležité pre ich zdravý vývoj a osobnostný rast. „Výchova založená na porozumení detským potrebám a vývojovým zvláštnostiam, je zárukou správneho vývoja celej spoločnosti“ (Opravilová, 2001, s. 125).

1.1 Lesné kluby a ich história

Na úvod by sme teda objasnili, čo sú to detské lesné kluby (v iných krajinách nazývané aj lesné materské školy). Je to alternatíva v oblasti predškolského vzdelávania, ktorá kladie dôraz na pobyt v prírode, dostatok pohybu, slobodnú hru, individuálny prístup a praktické skúsenosti v súlade s princípmi trvalej udržateľnosti, environmentálnej výchovy a slobodného vzdelávania. Väčšina vzdelávacích aktivít prebieha v prírodnom prostredí, pretože predškolský vek je ideálny na vytváranie a rozvíjanie vzťahu k prírode. Lesné kluby majú zázemie, ktoré je vybudované v blízkosti lesa, lesoparku, či väčšieho parku. Väčšinou je to jurta, chatka, maringotka, prípadne mobilný dom alebo dom. Zázemie je miesto, kde si deti môžu odpočinúť, najesť sa, prezliecť, zohriať, prípadne sa venovať vzdelávacím aktivitám. Poskytujú formu výchovy a vzdelávania, ktorá je realizovaná v súlade s aktuálnym vedeckým poznáním a akceptovanými teoretickými – filozofickými, psychologickými a pedagogickými východiskami. Učenie prebieha prostredníctvom hry, priamej skúsenosti a aktívneho bádania. Prírodzene prítomné je aj situačné učenie a vedomá práca s rizikom je súčasťou tohto vzdelávania (*Dostupné na: https://www.lesnekluby.sk/?page_id=19*). Takáto forma vzdelávania v prírodnom prostredí je pre deti veľmi prirodzená a pôsobí nielen na kognitívnu oblasť, ale zapájajú sa pri tom všetky zmysly a aj fyzické telo.

Lesné kluby, resp. lesné materské školy fungujú v mnohých európskych krajinách a prvý dátum a miesto vzniku lesnej materskej školy pochádza z Dánska, ako uviedla Vošáhliková (2009) vo svojom odbornom článku. Za zakladateľku sa považuje Ella Flatau, matka štyroch detí, ktorá čas s deťmi trávila pravidelnými výletmi do lesa. Postupne sa k nej pridali susedia a známi a v roku 1954 vznikla občianska iniciatíva združujúca priaznivcov tejto myšlienky a bola založená historicky prvá lesná materská škola. V Dánsku je dnes tento spôsob predškolskej výchovy veľmi rozšírený (*Haefner, 2002 in Vošáhliková, 2009*). V Nemecku vznikla prvá lesná materská škola vo Flensburgu v roku 1993 na základe priamych skúseností zakladateľiek Kerstin Jebsen a Petry Jaeger s dánskou koncepciou. Literatúra uvádza aj súkromnú iniciatívu vo Wiesbadene trvajúcú od roku 1968 dodnes (*Miklitz, 2000 in Vošáhliková, 2009*). V súčasnosti sú lesné materské školy v Nemecku zaradené do systému predškolského vzdelávania, majú oporu v legislatíve, čo znamená aj finančnú oporu zo strany štátu. Ďalšie existujú tiež vo Švajčiarsku, Švédsku, Kanade aj v Japonsku. V Českej republike vznikla jedna z prvých lesných materských škôl z iniciatívy Lindy Kubale v roku 2007, tzv. Zelená školka.

Zázemím pre dve učiteľky, ich deti a deti záujemcov z blízkeho okolia bol statok a okolitá príroda. V tom čase sa aj v Prahe objavila prvá „lastovička“. V Českej republike v súčasnosti funguje okolo 200 lesných materských škôl a lesných klubov a väčšina z nich je členom Asociácie lesných materských škôl, ktorá vznikla v roku 2011 s cieľom presadiť lesnú materskú školu ako plnohodnotnú, štátom uznávanú formu predškolského vzdelávania. To sa podarilo v roku 2016 a lesné materské školy sa stali súčasťou vzdelávacieho systému v Čechách. Sú alternatívou k tradičnému predškolskému vzdelávaniu a kladú dôraz na pobyt detí v prírode a vzdelávanie mimo učebne. Oddych detí prebieha v zázemí, ktoré má najrôznejšie podoby (jurta, chatka, maringotka a pod.) Neoddeliteľnou súčasťou programu sú aj návštevy kultúrnych akcií a verejných inštitúcií. Ich cieľom je naučiť deti, vďaka pobytu v prírode, uvedomenie si základných podmienok k životu na Zemi reálnou skúsenosťou s nimi (*Dostupné na: <https://www.lesnims.cz/>*).

Na Slovensku je situácia trochu iná, pretože lesné materské školy, ani detské lesné kluby nie sú v zozname zariadení poskytujúcich predprimárne vzdelávanie, takže fungujú bez finančných príspevkov zo strany štátu. Sú to samostatné zariadenia a fungujú väčšinou pod záštitou občianskeho združenia. Prvé detské lesné kluby začali vznikať okolo roku 2010. Zastrešuje ich organizácia s názvom Asociácia detských lesných klubov na Slovensku, ktorá vznikla v roku 2017. V súčasnosti združuje 40 detských lesných klubov z celého Slovenska. Najviac ich je v Bratislave a okolí, ďalšie sú v Trenčíne, Žiline, Banskej Bystrici, ale aj na Orave, či východnom Slovensku. Existujú aj také, ktoré nie sú oficiálne zaevidované v Asociácii. Jej hlavným cieľom je podporovať vzdelávanie a výchovu detí v pravidelnom kontakte s prírodou v súlade s princípmi trvalej udržateľnosti, environmentálnej výchovy a slobodného vzdelávania. Asociácia je celoštátnou organizáciou zastrešujúcou subjekty zamerané na výchovu a vzdelávanie detí v pravidelnom kontakte s prírodou. Jej snahou je aj zaradenie detských lesných klubov do registra poskytovateľov predprimárneho vzdelávania (*Dostupné na: <https://www.lesnekluby.sk/>*). V súčasnosti prebieha experimentálne overovanie, ktoré vykonáva Štátny pedagogický ústav a jeho cieľom je overiť, či lesné kluby spĺňajú požiadavky na to, aby mohli byť zaradené do Siete škôl a školských zariadení SR Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. Predmetom tohto overovania sú špecifické podmienky (organizačné, personálne, materiálno-technické, podmienky bezpečnosti a ochrany zdravia) a cieľom je zistiť, do akej miery napĺňajú predpoklady zabezpečenia kvalitného predprimárneho vzdelávania pre deti od 3 do 6 rokov (*Višňovská, 2022*).

1.2 Vzdelávanie v prírodnom prostredí

Prečo je pre deti vhodné vzdelávanie v prírodnom prostredí? „Príroda je pre nás útočiskom, oázou klľudu a miestom každodenných zázrakov. Neobmedzuje ju čas, neohraničujú ju steny a ani dnes nad ňou nemáme plnú kontrolu. Je oveľa väčšia a staršia než my a jej cykly nás hlboko ovplyvňujú. Z prírody sme vzišli, sme jej súčasťou a naše prežitie sa neodlúčiteľne spája s jej existenciou. Vďaka všetkým tým rozmanitým štruktúram, vôňam, povrchom, tvorom všetkých veľkostí a podôb a nespočetným jedlým či jedovatým rastlinám príroda predstavuje to najlepšie detské ihrisko, aké môže byť. Poskytuje totiž mnoho príležitostí k podstupovaniu zdravých rizík, radosti z učenia, úžasu a voľnosti v dospelom svete“ (Worroll, a iní, 2019 s. 4). V modernej spoločnosti však ľudia trávajú väčšinu času v interiéri a strácajú kontakt a prepojenie s prírodou. Deti sú často vedené ku konzumnému spôsobu života. Ako však vidno v súčasnosti, takýto spôsob života prináša so sebou aj následky. „Spoločne s neznámymi ľuďmi, hustnoucou dopravou a ďalšími javmi modernej doby sa aj samotná príroda často pokladá za niečo cudzie, za hrozbu pre naše deti. Zmeny v spôsobe akým žijeme, napríklad príklon k ochranárskemu rodičovstvu a rastúcej závislosti na technológiách, sa podieľajú na čím ďalej, tým sedavejšom štýle života pod strechou, medzi ktorého negatívnymi dôsledkami je zvyšujúci sa výskyt obezity u detí jedným z mnohých. Aj keď niektoré obavy majú racionálne opodstatnenie, je nevyhnuté na tieto problémy nahliadnúť z novej perspektívy“ (Worroll, a iní, 2019 s. 4). Vzdelávanie detí v prírodnom prostredí prináša mnoho benefitov z pohľadu psychického aj fyzického zdravia detí. „Skúsenosti, ktoré získa človek v priamom kontakte s prírodou, sú často považované pri rozvoji osobnosti za najdôležitejšie. Výchovu v prírode môžeme považovať aj za metódu výchovy, ktorá využíva prírodné prostredie vo všetkých oblastiach vzdelávania. Opiera sa o bezprostrednú skúsenosť, čo zvyšuje efektivitu jeho pôsobenia“ (Neuman, 2000 in Kompán, 2017 s. 183). Aj Held uvádza, že „príroda v živote dieťaťa a následne aj v jeho výchove zohráva významnú rolu. Často nie je len obsahom, ale aj prostriedkom výchovných zámerov“ (2001 s. 348). Naopak „ak prostredie obklopujúce dieťa nedosahuje príslušný dostatok a tiež rôznorodosť podnetov, vývoj psychiky dieťaťa neprebícha normálne, zdravo, ale dochádza k jeho narušeniu. Rané skúsenosti dieťaťa s prostredím sú mimoriadne dôležité, práve tak ako dostatok podnetov prostredia a prítomnosť a kvalita sociálnych väzieb“ (Oravcová, 2010 s. 37). V štátnom vzdelávacom programe sa uvádza ako jeden z cieľov predprimárneho vzdelávania

„umožňovať dieťaťu naplňať život a učenie prostredníctvom hry, priamej skúsenosti a aktívneho bádania“ (*Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách, 2016 s. 6*). A práve príroda nám na to poskytuje ideálny priestor. Svojou pestrosťou a opakujúcimi sa javmi dáva deťom obrovskú škálu podnetov na skúmanie a hru. Taktiež nám poskytuje veľké množstvo materiálu na rozvoj tvorivosti a kreativitu. Vzbudzuje v deťoch prirodzený záujem, pretože je v neustálom pohybe, je živá. Vytvára im prirodzené rizikové situácie, v ktorých sú nútené spoznávať svoje hranice a rozvíjať sa. Takže by sme mali dopriať naším deťom čo najviac pobytu v prírode, pretože sú jej súčasťou. Aj poznatky z vývinovej psychológie ukazujú, že pobyt v prírode je pre človeka prirodzený, pretože „organizmus človeka je otvorený funkčný systém, ktorý tvorí jednotu so svojim životným prostredím“ (*Oravcová, 2010 s. 41*). Knight (*2011*) uviedla, že vo svete, kde klimatické podmienky sú a budú skutočným problémom, je dôležité, aby sme sa spájali s prírodou na každej úrovni a tak často, ako je to len možné. Mnohým ľuďom sa zdá, že tráviť celé dni von, je náročné, ale práve naopak, je to zdravé, zábavné, prirodzené a podnetné. Pokiaľ však chceme, aby deti prírodu naozaj vnímali a vytvorili si k nej vzťah, tak je potrebné v nich vyvolať záujem a nadšenie a viesť ich k tomu, aby prírodu pozorovali, skúmali a spoznávali. A to sa väčšinou nedeje pri krátkom pobyte v prírode, ale pri dlhšom a pravidelnom pobyte. Lesné kluby či lesné materské školy sú založené práve na tomto základe, že deti trávia väčšinu svojho času v prírodnom prostredí, kde prebieha aj samotné vzdelávanie. Často sa však u rodičov, prípadne verejnosti objavia pri tomto druhu vzdelávania prirodzené obavy a strach zo zranení, poveternostných podmienok, intenzívneho pohybu v prírodnom prostredí alebo práce s pracovným náradím, preto považujeme za dôležité venovať sa téme rizika a bezpečnosti detí. Pozrieme sa na to však aj z opačnej strany, aké výhody a prínosy prináša pobyt v prírode spojený s určitými rizikami a ako vieme poskytnúť deťom tzv. zdravé riziká, ktoré sú potrebné pre ich rozvoj. Pretože pre niekoho je príroda bezpečné prostredie, z ktorého sme vzišli, pre niekoho miesto, kde na nás číha nebezpečenstvo z každej strany. V čom teda spočívajú riziká a ako k nim môžeme pristupovať.

1.3 Riziko

Rizikové situácie = zdroj učenia

„Pokiaľ deti nevystavíme riziku, nenaučia sa dávať si na seba pozor,“ (*Knight, 2011 s. 3*). Okrem toho deti milujú hrať sa riskantnými spôsobmi, ktoré spájajú radosť zo

slobody a určitú mieru strachu. Pri takejto hre zažívajú vzrušenie (Gray, 2014). Stačí deti pozorovať pri voľnej hre a nezasahovať do nej, vtedy môžeme vidieť, do akých činností sa púšťajú a čo ich baví. Valkounová (2021) opisuje, že pozorovanie predškolákov pri voľnej hre naznačuje, že deti sa zámerne vystavujú riziku, ako je napríklad hranie vo výškach. Navyše sa ukázalo, že ak majú deti možnosť riskantných hier, dokážu lepšie vyhodnotiť a odhaliť rizikové situácie, zvyšuje sa u nich sebaúcta a znižuje sa citlivosť na konflikty. Pre tento typ hry je vhodné vonkajšie prostredie poskytujúce rozmanité herné príležitosti, ktoré sa dajú len ťažko napodobniť v interiéri. „Konceptcia lesných škôl kladie dôraz na terapeutické vzdelávanie, ktoré sa snaží najväčšou možnou mierou rozvíjať sociálny, emočný aj vývojový potenciál detí tým, že im umožňuje odhadovať a podstupovať **riziká**, poskytuje im väčšiu samostatnosť v smerovaní vlastného vzdelávania a motivuje ich k dosahovaniu cieľov, aktivite, hravosti a učeniu sa pomocou priamej skúsenosti v prírodnom prostredí“ (Worroll, a iní, 2019 s. 5). Deti tak majú možnosť dostávať sa do rizikových situácií a samé hľadať riešenia. Majú možnosť učiť sa a spoznávať svoje hranice. Rizikové situácie sa dajú samozrejme vytvárať aj v prostredí bežnej materskej školy, napríklad pri pobytoch von, v prírode alebo na ihrisku. Z hľadiska vývinovej psychológie dieťa v predškolskom veku prirodzene skáče, behá, lezie po rebríku, šplhá, čím sa zlepšuje u neho motorická koordinácia. Dieťa sa zdokonaľuje v oblasti hrubej motoriky a samozrejme potrebuje na to aj vhodné podnety s určitou dávkou výzvy (Oravcová, 2010). Medzi kľúčové kompetencie v predprimárnom vzdelávaní patria „kompetencie učiť sa, riešiť problémy, tvorivo a kriticky myslieť“ (Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách, 2016 s. 8). A to môžeme rozvíjať práve v situáciách, kedy dieťa podstupuje primerané riziko a je nútené hľadať riešenia. Potrebuje k tomu podnetné prostredie a situácie, ktoré sú pre neho výzvou, aby malo chuť skúšať, premýšľať, učiť sa a rozvíjať sa. V severských štátoch, ale aj ďalších krajinách rastie obľuba prírodných ihrísk (adventure playground), kde sú deťom takéto možnosti dostupné (Valkounová, 2021). Na Slovensku je v Košiciach vybudované prírodné ihrisko s názvom Playscape podľa návrhu anglického architekta Whitea, ktorý projektuje prírodné detské ihriská. Úspešné prírodné ihriská sú robené tak, aby prinášali aj momenty výzvy pre deti. Pretože dieťa má počas hry možnosť posúvať hranice svojej zručnosti. Zároveň sa učí odhadnúť riziko a upevňuje sa jeho dôvera vo vlastné sily a schopnosť posúdiť situáciu. A to všetko sa deje bez asistencie dospelého. Ten sa môže pridať, alebo byť len pozorovateľom hry (Dostupné na: <https://www.playscapekosice.wordpress.com>).

Sandseter (2011 in Gray 2014), univerzitná profesorka z Nórska identifikovala šesť kategórií rizík, ktoré pravdepodobne priťahujú deti všade na svete:

- Veľké výšky – pohľad z vtáčej perspektívy
- Veľká rýchlosť
- Nebezpečné nástroje – nože, luky, šípy,
- Nebezpečné prvky – oheň, hlboká voda
- Bojovanie s prvkami drsnosti
- Stratenie sa, zmiznutie

Deti a mladí ľudia si totižto pri riskantnej hre dávajú zvládnuteľné množstvo strachu a tým sa ho učia ovládať. Pri drsnej hre môžu zase zažiť hnev, ktorý sa učia prekonávať. Hra je teda pre deti aj spôsob, akým sa učia ovládať svoje emócie, aby sa mohli stretnúť s reálnymi životnými nebezpečenstvami a nepodľahli pri tom negatívnym emóciám. Pokiaľ však deťom neumožníme zúčastňovať sa na riskantnej hre, môže to mať za následok rôzne duševné, ale aj emocionálne poruchy u detí, ktorých nárast je za posledných 60 rokov dosť evidentný a priamo súvisí s poklesom slobody detí voľne sa hrať a prijať riziko. Takže „namiesto toho, aby sme povedali nie riskovaniu, skúsme si položiť otázku: Dobré, ako to môžem skúsiť urobiť? Je dôležité pomáhať deťom rozvíjať ich zmysel pre bezpečnosť, čo je mnohovrstevná záležitosť. Šťastí je to vedomie samého seba. Riskovanie sa prispôsobuje podľa schopností a chápania dieťaťa. Umožňuje mu dosiahnuť svoj potenciál“ (Knight, 2011 s. 3).

1.4 Vedomé riziko

Na stránkach Asociácie detských lesných klubov na Slovensku je uvedené, ako jedno z pedagogických východísk - **vedomá práca s rizikom**, ktoré je pri pobyte v prírodnom prostredí prirodzene prítomné. Stojí na 4 základných argumentoch: pomáha deťom, aby sa naučili riadiť riziko, poskytuje deťom tzv. primerané riziká, aby sme zabránili väčším, neriadeným rizikám, prináša zdravotné a vývojové výhody a pomáha budovať osobnostné vlastnosti, ako je odolnosť a sebadôvera (Dostupné na: <https://www.lesnekluby.sk/>). Z toho jednoznačne vyplýva, že podstupovanie rizík je pre deti dôležitým prínosom a nemali by sme sa mu vyhýbať a ani deti prehnane kontrolovať. Valkounová (2021) uvádza, že **postupné a úmerné dávkovanie rizika** je prospešné. Pod nenápadným dohľadom dospelých, môžu deti pracovať s ostrými nástrojmi, liezť na stromy alebo sa pohybovať okolo ohňa (Príloha 3 – Fotografie detí pri hre s prvkami

rizika). Chce poukázať na to, že aj keď sme von, tak sa tam môžeme cítiť bezpečne. Pretože deti potrebujú zažívať tzv. prínosné riziko už v predškolskom veku. Pod rizikom si samozrejme nepredstavujeme dieťa behajúce po ceste alebo okolo strmej skaly. Uvedieme niekoľko najbežnejších situácií, kde je riziko prítomné a ako sa k nemu dá pristupovať v rámci výchovy a vzdelávania v prírodnom prostredí :

Von za každého počasia

Pobyt von aj v prípade nepriaznivého počasia, keď je zima, fúka alebo napríklad mrholí. Deti by mali zažiť aj menej priaznivé počasia a jeho pestrosť a budovať si tak odolnosť. Okrem toho, aj pobyt von v daždi môže byť pre deti dobrá zábava. Podmienkou je udržať ich v teple a v suchu. Pretože nie je zlé počasia, len zle oblečený človek. K zdraviu totižto prispieva aj dostatok kyslíka, slnečný svit a samozrejme pohyb. Zároveň pokiaľ sa dieťa ocitne aj v situácii, ktorá nie je pre neho úplne príjemná a komfortná, naučí sa napríklad lepšie obliecť a tiež sa vďaka tomu môže naučiť viac si vážiť svoje pohodlie.

Lezenie po stromoch

Dieťa má prirodzenú túžbu liezť hore. Keď mu to umožníme vhodným spôsobom, rozvíja si pritom hrubú motoriku, učí sa pevne chytiť a synchronizuje svoje pohyby. To priaznivo vplýva na mozog, pretože prebieha výmena informácií medzi ľavou a pravou mozgovou hemisférou, koordinuje sa ich spolupráca, kríži sa stredová línia, precvičuje sa koordinácia oko-ruka a pod. Dieťa pri lezení zapája celé telo, žiadny pohyb nie je rovnaký a to veľmi prospieva rozvoju senzomotorických dráh a tým aj rozvoju reči. Lezenie nahor pripomína vlastne lezenie po štyroch, akurát vo vertikálnej rovine a lezenie je jednou z dôležitých aktivít pre správny vývin dieťaťa. Na nás dospelých je, aby sme deťom túto aktivitu umožnili tak, aby bola zaujímavá a bezpečná (*Dostupné na: <https://www.playscapekosice.wordpress.com>*). Dôležité je, aby na prípadnej dopadovej ploche nebola prekážka, napr. kameň. Ideálna dopadová plocha je tráva alebo lístie, hlavne pre začiatníkov. Samotné lezenie je už na deťoch, pretože potrebujú venovať pozornosť pohybom, takže je dobré im už do toho potom nehovoriť. Iné je to už s vnímaním hĺbky, ako uvádza Oravcová (2010), dieťa v predškolskom veku nevie presne odhadovať priestorové vzťahy, napríklad neodhadne výšku, z ktorej skáče. Dieťa má tendenciu podceňovať vzdialenosť v priestore. Dôležité je teda dohodnúť si s deťmi pravidlá, do akej výšky môžu liezť a z akej výšky môžu skákať.

Práca s vodou

Knight (2011) uvádza, že voda je jedinečná substancia, z ktorej pozostáva 80 percent nášho bytia. Máme „skrotenu“ vodu na pitie a umývanie, ale máme okolo seba veľa „neskrotenej“ vody v podobe dažďa, snehu, riek, potokov, atď., ktorú kontrolovať nevieme. Je preto dôležité, že deti rozvíjajú svoj rešpekt k vode a chápu riziká, ale zároveň si aj užívajú to, čo ponúka. Je potrebné im umožniť s ňou pracovať, hrať sa a užívať si ju čo najviac, vo všetkých jej podobách. Treba ich upozorniť na hlbokú vodu a riziká s tým spojené.

Pozorovanie ohňa

Len pri skutočnom ohni bude dieťaťu dávať zmysel, aby si dalo pozor na popálenie. Keď mu o tom budeme len rozprávať, tak nás nebude chápať. Oheň je pre človeka prirodzený, preto by sme sa mu nemali vyhýbať ani pri menších deťoch. Deti môžu oheň pozorovať, prípadne do ohňa dávať papeky, ale nevyberať ich mimo priestor ohniska. Ohnisko by malo byť ohraničené.

Práca s ostrými nástrojmi

Deti chcú prirodzene meniť svet okolo seba a vyrezávanie je pre dieťa vzácna príležitosť k tomu, že si dokáže niečo vytvoriť. Okrem toho sa pri práci s drevom dokáže sústrediť a pracuje s rukami od celej paže až po drobné pohyby prstov, čím pomáha k rozvoju svojej jemnej motoriky. Dôležitá je postupnosť, najprv by malo dieťa pravidelne pozorovať niekoho pri takejto činnosti. Takže vo chvíli, keď dostane do rúk nôž, pozná už spôsob práce s nástrojom, ktorý odpozorovalo. Zo začiatku pracuje len pod dohľadom dospelého. Alebo „používanie kresadla (samozrejme tiež pod dohľadom dospelého) je zručnosť, ktorá si k osvojeniu žiada čas, sústredenosť, trpezlivosť, vytrvalosť a húževnatosť. Úspech môže dieťa naozaj posilniť, zvýšiť jeho chuť učiť sa nové veci a motivovať ho k zdravému prístupu k rizikám. Nikdy nás neomrzí pohľad na čiru radosť, ktorá sa dieťaťu usadí v tvári, keď sa nevzdalo a konečne sa mu podarilo vykresat' oheň“ (Worroll, a iní, 2019 s. 7).

Lesné plody, rastliny a huby

V našich zemepisných šírkach sa nachádza mnoho jedovatých rastlín, plodov, húb, preto je potrebné dbať na to, aby hlavne menšie deti omylom nezjedli niečo, čo im pripomína napríklad ríbezle alebo iné jedlé plody. Malé deti často prekvapia svojimi nápadmi a v ústach sa im môžu ocitnúť aj veci, ktoré nie sú na jedenie (Leblková, 2012). Tu je naozaj na mieste nastaviť prísne pravidlá, že deti nesmú jesť nič, čo nájdú v prírode, bez povolenia dospelšej osoby. A samozrejme sa s deťmi učíme poznávať a rozoznávať jedlé a nejedlé lesné plody, rastliny a huby, pretože poznaním sa vyhneme riziku.

Zvieratá

V prírode sa stretávame s rôznymi druhmi zvierat, preto je potrebné vzdelávanie v tejto oblasti, ako sa k zvieratám majú správať a nastavenie pravidiel, kedy a ktoré zviera môžu chytiť a ktorého sa naopak dotýkať nemôžu. Vhodná je aj návšteva veterinára, včelára a pod., ktorí vedú deťom priamo sprostredkovať starostlivosť a vzťah k zvieratám. Pri kontakte so zvieratami alebo pri uštipnutí hmyzom môžeme u detí naraziť na alergie. Preto by sme mali mať u detí dobre zmapované známe alergie podľa vyjadrenia lekára a založené v osobnom spise dieťaťa. Na základe toho sa vyhýbať alergénom a poznať postup pri prípadnej alergickej reakcii (*Leblová, 2012*).

Knight (*2011*) však poukazuje aj na to, že zdanlivo jednoduché veci, môžu byť taktiež pre dieťa výzvou a zároveň rizikom. Keď si napríklad dieťa nesie vlastný batoh, v ktorom má svoje veci, rizikom môže byť, že ho stratí alebo niekde zabudne. Na druhej strane sa však vďaka tomu učí zodpovednosti a starostlivosti o seba samého. Zároveň sa stáva viac nezávislým od dospelých. V súčasnosti často vidíme situácie, kedy dospelí deti obsluhujú, nosia im veci a nedávajú im takmer žiadne povinnosti. Tým ich však oberajú o cenné skúsenosti, kedy sa učia byť samostatní a zodpovední. Možno je to následok konzumného spôsobu života, kedy nám viac záleží na veciach, ako na ľuďoch alebo je to prejav ochranárskeho rodičovského prístupu, ktorý môže mať významný dopad na dieťa. V každom prípade je potrebné, aby sme dieťa viedli k samostatnosti, zodpovednosti a uvedomovaniu si nebezpečenstva. Dieťa vnímame ako aktívny subjekt, ktorý sa uplatňuje v interakcii s vrstovníkmi a dospelými, komunikuje s nimi, s prostredím aj celým okolitým svetom. Vo vzdelávaní by preto mal byť kladený hlavný dôraz na prirodzenosť, spoľahlivé a vyvážené naplňovanie potrieb a vytváranie mnohostranných príležitostí k získavaniu skúseností vo všetkých oblastiach osobnostného rozvoja (*Opravilová, 2001*).

Valkounová (*2021*) hovorí, že deti z lesných škôlok predchádzajú riziku tým, že sa učia s ním zodpovedne pracovať. Je veľa krát vyskúšané, že deti si poradia, že si aj vzájomne pomôžu, keď im k tomu dáme priestor a dôveru. To sú zároveň aj kľúčové podmienky voľnej hry. Samozrejme nie je vhodné dieťa vystavovať nadmernému riziku, ale vždy posúdiť, či ide o **bezpečnú výzvu**. Lindon (*1999*) položila otázku, či sme nezašli u detí až príliš ďaleko v ochranárskom prístupe. Je kontraproduktívne držať deti vzdialené od akéhokoľvek riskovania. Pretože potom vytvárame nudnú zábavu bez výziev a vzrušenia. A tiež projektujeme obraz človeka, ktorý blokuje detské záujmy a zvedavosť. Naša spoločnosť sa snaží separovať detský svet od dospelého sveta a tým

prerušuje proces integrovania detí postupne do povinností dospelých a zodpovedného prístupu k životu. Úlohou dospelých je prispievať k rozvoju detí, aby sa z nich stali plnohodnotní a zrelí dospelí ľudia, ktorí sú zodpovední za svoje činy. Deti sa potrebujú naučiť, čo znamená bezpečnosť a ako narábať s rizikom. Učitelia a rodičia sa podieľajú na zodpovednosti naučiť deti krok po kroku, ako byť v bezpečí. Je to dlhodobý proces, ktorý začína v rannom detstve a končí až v dospelosti. Rodičia majú na deti v tejto oblasti veľký vplyv, pretože nepriamo prenášajú na nich svoje strachy, ktoré môžu byť často aj neopodstatnené. Dieťa, tak ako každá samostatná bytosť, vníma nebezpečenstvo subjektívne, na základe svojich skúseností. Zároveň sa učia aj pozorovaním a prijímajú často za svoje aj to, čo počujú a vidia vo svojom okolí. Aj spoločnosť má veľký vplyv na určovanie toho, čo je nebezpečné, napríklad prostredníctvom médií. V prípade detí, to môžu byť rozprávky, na základe ktorých si tiež utvárajú určitý obraz o svete. Preto je úlohou učiteľa rozpoznať ich strachy a pomáhať im ich prekonávať.

1.5 Proces práce s rizikom

Predtým ako posúdime mieru rizika je dôležité zvážiť, aké benefity prináša. To znamená, aké sú prínosy danej aktivity oproti jej rizikám. Keď raz stanovíme benefity riskantných aktivít a vieme, prečo sa s deťmi do nich púšťame, potom môžeme posúdiť mieru rizika. Na jeho posúdenie Knight (2011) odporúča tento postup:

- Identifikácia rizika
- Analýza rizika
- Hodnotenie rizika
- Záznam zistení
- Vyhodnotenie posúdenia rizika

Identifikácia rizika

Hlavným cieľom je vytvorenie kompletného zoznamu rizík založených na predmetoch alebo udalostiach, ktoré by mohli vytvoriť, podporiť, zabrániť, znehodnotiť, urýchliť alebo pozdržať dosiahnutie zámerov (Zelený a iní, 2013) a samozrejme ohroziť bezpečnosť detí. Nebezpečenstvom sú predmety alebo objekty, ktoré dieťa ohrozujú. Napríklad oheň, je nebezpečenstvom v takom prípade, ak s ním dieťa nemá žiadne skúsenosti, ide veľmi blízko a môže sa popáliť. Nebezpečenstvom môže byť aj suchý konár stromu, pod ktorým sme si práve rozložili deku a hrozí, že sa odlomí.

Analýza rizika

Obsahuje úvahy o zdrojoch rizika, určenie následkov a pravdepodobnosti, že môžu nastať. Ale tiež spôsob, akým sa vyjadria následky a ich pravdepodobnosť výskytu (Zelený a iní, 2013). Cieľom je určiť, kto môže byť poškodený a ako. Napríklad v prípade suchého konára, nebezpečenstvo hrozí všetkým, bez ohľadu na vek a skúsenosti. Ale v prípade ohňa je to iné, tam dospelému hrozí len veľmi malé nebezpečenstvo, pretože má väčšinou s ohňom dostatočné skúsenosti. Naopak pre dieťa, ktoré sa s ohňom v prírode zatiaľ nestretlo alebo má len minimálne skúsenosti, môže to nebezpečenstvo byť veľké. V prípade ohňa, presné určenie rizika závisí od odhadu troch vecí: sila ohňa, stupeň vývoja dieťaťa a predchádzajúce skúsenosti dieťaťa s ohňom. Týmto spôsobom teda určujeme mieru/ stupeň rizika.

Hodnotenie rizika

Cieľom je rozhodnúť sa pre opatrenia. Kontrolné opatrenia by mali byť v súlade s mierou nebezpečenstva. Stupeň rizika ovplyvňujú aj konkrétne podmienky v danej situácii a skúsenosti detí s daným predmetom alebo objektom. Pokiaľ chceme napríklad založiť oheň s trojročnými deťmi, najprv musíme poznať ich skúsenosti s ohňom a oboznámiť ich s bezpečnostnými pravidlami. Až keď sme si istí, že budú tieto pravidlá dodržiavať, môžeme pristúpiť k založeniu ohňa.

Záznam zistení

Na zaznamenávanie zistení si môžeme vytvoriť tabuľku. Je dôležité sa uistiť, že máme spôsob zaznamenávania odhadovaného rizika a že sme implementovali všetky kontrolné opatrenia. Takáto tabuľka by mala slúžiť aj v prípade nehody. Vďaka nej môžeme preukázať kompetencie v oblasti bezpečnosti.

Vyhodnotenie posúdenia rizika

Dôležité je vyhodnotenie, či sme správne posúdili riziko. Taktiež je potrebné vyhodnotiť aj bezpečnosť, aby sme sa uistili, či používame tie najvhodnejšie metódy pri jej zabezpečovaní. Porovnanie s legislatívou je tiež žiaduce, pretože naše opatrenia by mali byť v súlade s platnými legislatívnymi normami.

Z toho vyplýva, že dospelý, ktorý je za deti zodpovedný, by mal poznať riziká, preskúmať ich, zvážiť pravdepodobnosť nehody, vyhodnotiť, aké vážne by mohlo byť zranenie, ak by sa taká nehoda stala a zaujať **stanovisko**, či je daná činnosť pre dieťa vhodná. Dieťaťu tým pádom zostane len aktivita, pri ktorej je riziko primerané veku a jeho vývojovému štádiu.

Pri vyhodnotení rizík je podstatný flexibilný prístup. Treba brať do úvahy:

- Cieľ našej činnosti, tzn. výchovy a vzdelávania
- Prostredie, v ktorom s deťmi pracujeme
- Vek, zrelosť a schopnosti každého dieťaťa
- Pozorovanie a diskusiu v skupine, ako súčasná skupina detí využíva a reaguje na ponúkané možnosti (Lindon, 1999)

Knigh (2011) tiež upozorňuje na to, že malé riziko drobných poranení nie je považované za dôležité. Oveľa dôležitejšie je vedieť reagovať v takej situácii a poznať postup ošetrenia malých rán. Pretože vyhnúť sa malým škrabancom, uštipnutiam a nárazom v detstve, by znamenalo vyhnúť sa učeniu, ako ovládať seba a spoznávať prostredie. Ako ďalej uvádza Knigh, okrem rizík na fyzickej úrovni, existujú aj **riziká na psychickej a emocionálnej úrovni**. Situácie, ktoré deti zažívajú, môžu byť častokrát pre nich na fyzickej úrovni jednoduché, ale nemusia byť pripravené po psychickej stránke. Prípadne sa dieťa môže dostať do situácie, ktorá mu pripomína traumatický zážitok z minulosti a kvôli tomu zažíva stres, strach, paniku alebo iné nepríjemné pocity. Preto je dôležité deti spoznávať a veľa s nimi komunikovať. Vedieť im vyjadriť pochopenie a podporu, poskytnúť im bezpečný priestor aj v emocionálnej oblasti, v ktorom môžu vyjadriť svoje pocity. Budovanie dôvery je pri práci s deťmi veľmi dôležité a potrebné a vytvára pre nich pocit istoty a bezpečia.

1.6 Bezpečnosť

„Bud' vykročíte vpred k rastu, alebo sa vrátite o krok späť do bezpečia.“

Abraham Maslow

V slovníku slovenského jazyka je slovo bezpečnosť vysvetlené ako stav bez reálnej hrozby nebezpečenstva. Synonymum slova bezpečnosť je istota a bezpečie (Dostupné na: <https://slovník.juls.savba.sk/>). Čiže starať sa o bezpečnosť znamená, zabezpečiť pocit istoty a bezpečia. Pre každého človeka však bezpečie znamená niečo iné a tým pádom aj každý učiteľ, sprievodca, rodič aj dieťa bude vnímať nebezpečenstvo subjektívne, na základe svojich skúseností a pocitov. Lindon (1999) hovorí, že deti sa učia o bezpečnosti niekoľko rokov. Rastie spolu s ich chápaním sveta a nedá sa určiť presný vek, kedy sú schopné chápať tento pojem. Maslow vo svojej teórii o hierarchii potrieb uvádza potrebu bezpečia a istoty na druhom mieste, hneď po základných fyziologických potrebách. Dieťa sa teda nemôže učiť a seberealizovať bez toho, aby malo zabezpečené bezpečie a istotu.



Obrázok – zdroj: <https://www.mentem.sk/blog/teoria-motivacie/>

Ako je možné vytvoriť pre deti bezpečné prostredie a podmienky, a zároveň im dať pocit istoty? V prvom rade je potrebné zadávať jasné **hranice**, pretože keď dieťa vie, kde sú hranice, vie čo si môže a nemôže dovoliť. Vďaka tomu vie, čo sa od neho očakáva a to mu dáva pocit istoty. Zároveň však tieto hranice slúžia aj dospelým, pretože potrebujú deťom komunikovať, čo je pre ich prácu s nimi prijateľné a zvládnuteľné. S tým úzko súvisia pravidlá, pretože keď pracujeme so skupinou detí a súčasťou skupiny je aj niekoľko dospelých, potrebujeme si nastaviť **pravidlá** pre celú skupinu, aby sme boli jednotní a mali vo svojej práci systém. Podľa Valkounovej (2021) pravidlá fungujú na predpoklade, že ak sa dieťa naučí s rizikami bezpečne pracovať, tak sa v budúcnosti vyhne oveľa rizikovejšej situácii spôsobenej neznalosťou. Bezpečné riziko je potom vnímané ako prirodzená súčasť detskej hry, ktorá poskytuje príležitosti pre výzvy, skúmanie hraníc a spoznávanie rizika. Hra je najlepší spôsob, ako môže dieťa postupne zvládať predpoklady k rozvoju všetkého, čo bude v živote neskôr potrebovať. Experimentovanie, situačné učenie a samostatná tvorivá hra dávajú príležitosť k osobnému prežívaniu, uplatneniu záujmov a skúseností, vyjadreniu vlastnej predstavy o svete a osobitnom vzťahu k nemu. Dieťa sa v spontánnej hre dobrovoľne, v individuálnom tempe učí, skúša, hľadá, premýšľa. Využitie hry však nespočíva v tom, že dieťaťu dáme pokyny k jednaniu alebo inštrukciu k manipulácii s predmetmi, ale že mu poskytneme široký priestor k najrôznejším aktivitám, v ktorých sa môže samostatne pohybovať, prejaviť sa, spolurozhodovať, súhlasiť aj oponovať a vystupovať ako plnoprávny subjekt. Ovplyvnenie hry učiteľkou znamená predovšetkým tvorbu podmienok pre hru ako zmysluplnú formu životnej praxe, ktorá vychádza z potrieb

dieťaťa a rešpektuje jeho záujmy (Opravilová, 2001). To znamená, že podstatné je vytvoriť pre deti priestor, v ktorom sa môžu slobodne hrať a rozvíjať, prinášať do neho podnety, nápady a aktivity a byť pre deti oporou a sprievodcom. Knight (2011) hovorí o tom, kde je istota, keď deťom poskytneme náročnejšie aktivity. Istota prichádza s poznáním a vedomosťami. **Poznanie** je viac ako dodržiavanie pravidiel. Je to o chápaní a premýšľaní, prečo sa veci dejú určitým spôsobom a aké sú pravdepodobné následky našich činov. Z toho vyplýva, že pravidlá sú dôležitou súčasťou pri práci so skupinou, pomáhajú nám zjednotiť určitým spôsobom naše aktivity a prístup, pomáhajú nám zadávať hranice, ale pri práci s rizikom nestačí ich dodržiavanie. Je potrebné dobre poznať riziká, dokázať odhadnúť svoje schopnosti a uvedomovať si aj následky svojich činov. Poznanie popisuje aj ako silu dieťaťa, ktorá ho udrží v bezpečí. „Keď vezmem 3-ročné deti do lesa strávime veľa času rozprávaním sa a to pred, počas aj po výprave. Pre niektoré z nich je les sám o sebe strašidelný, tmavý a nepoznaný. Ja však chcem dosiahnuť to, aby mali zážitok z pobytu v prírode po emocionálnej, intelektuálnej, ale aj fyzickej stránke. Dieťa si to nemôže užiť, ak je vystrašené, alebo ak si nie je vedomé nebezpečenstva. Odvaha nie je, keď sa naslepo do niečoho vrhneme, ale keď poznáme riziko a robíme veci tak, ako najlepšie dokážeme. Takže sa rozprávame o žihľave, ostružine a dierach v zemi a ďalších veciach, ktoré sú súčasťou nášho životného prostredia, pretože deti to potrebujú poznať, aby si vedeli poradiť. My tieto nebezpečenstvá neodstraňujeme, pretože dieťa potrebu bezpečnosti pochopí až vtedy, keď zažije nebezpečenstvo.“ (Knight, 2011 s. 5). Z toho teda vyplýva, že poznanie je dôležitý aspekt vedúci k bezpečnosti detí a to aj u detí aj u dospelých. Učitelia a sprievodcovia detí potrebujú poznať riziká a vedomo s nimi pracovať. Okrem toho by mali poznať aj **vývojové štádium** detí a na základe toho odhadnúť ich schopnosti. Ako uvádza Oravcová (2010) jedným z najvýraznejších motivačných činiteľov dieťaťa v predškolskom veku sú city, ktoré sú najsilnejšou pohnútkou k ich činnosti. Dieťa koná tak, ako mu kážu emócie. Medzi najčastejšie emočné prejavy dieťaťa patrí strach, hnev a radosť. Strach ako reakcia na cudzie prostredie, cudzích ľudí a strach z nebezpečenstva. Hnev zas vyvoláva prerušenie činnosti dieťaťa dospelým, odobratie predmetov alebo vlastná nešikovnosť. V stave emócie dieťa môže konať impulzívne a môže dôjsť k nežiadúcej situácii. Vtedy nám tiež pravidlá neposkytnú dostatočnú oporu a dôležité je skôr poznanie, skúsenosti, sebaovládanie a zručnosti dospelého pri riešení rôznorodých situácií.

Dôležitou súčasťou bezpečnosti pri práci s deťmi, nielen v prírodnom prostredí, je, aby učitelia a sprievodcovia v lesných kluboch mali absolvovaný kurz prvej pomoci a vedeli ju poskytnúť. Musia mať k dispozícii lekárničku a kontakty na lekára a prvú pomoc, v prípade vážnejšieho zranenia. A mali by taktiež vedieť zachovať pokoj a nadhľad nad situáciou a dokázať primerane reagovať. Lindon (1999) poukazuje na to, že nehody a drobné zranenia sa pri práci s deťmi dejú, aj keď sme opatrní a máme dobre vypracované bezpečnostné predpisy. Deti sa pri tom môžu naučiť viac pozitív ako negatív, ak máme správne reakcie. Dôležité je to, čo povieme, čo urobíme a aké sú dôsledky. Zlovykom dospelých býva, že vyjadrujú svoje obavy ako jedinú skutočnosť. Keď sa však ich obavy nenaplnia, deti prestanú dôverovať tomu, čo hovoria. A následne upozornenia od dospelých neberú do úvahy. Ak teda chceme deti podporovať, mali by sme sa vyhýbať neopodstatnenému vyjadrovaniu obáv a kričaniu na deti. Jediný dôvod, kedy by sme mali kričať je, keď sme príliš ďaleko a dieťa je v riskantnej situácii. No aj vtedy hrozí nebezpečenstvo, že dieťa sa zľakne kriku dospelého, stratí koncentráciu a dostane sa do ešte väčšieho rizika. Mali by sme používať tichšiu reč s užitočnými verbálnymi výzvami, ako napríklad: „Opatrne sleduj, kadiaľ kráčaš.“ A podstatná je tiež sebareflexia vlastných reakcií. Ak máme napríklad tendenciu odmietat', skôr než zvažíme skutočnú mieru rizika, je to zlý návyk. Lindon ďalej uvádza pozitívne prístupy v prípade nehody. Je dobré zostať v klude, aby dieťa mohlo cítiť, že máme situáciu pod kontrolou. Aby mohlo pozorovať model správania dospelého človeka, ktorý skontroluje, čo sa stalo a nerobí v danej situácii paniku alebo drámu. Ďalej je potrebné vytvoriť pre dieťa priestor, v ktorom nebude obecenstvo. Nechať možno najbližších kamarátov sedieť v blízkosti, aby dieťa cítilo podporu a potom im poďakovať za pomoc. Dieťaťu vysvetliť, čo robíme pri podávaní prvej pomoci. Byť úprimný a nehovoriť, že niečo nebude bolieť, ak vieme, že to bude bolestivé. A taktiež počúvať dieťa, keď nám hovorí, ako sa cíti a čo ho bolí. Je nerešpektujúce, ak dospelý znevažuje prejavy dieťaťa. Záujem a pochopenie je to, čo dieťa najviac potrebuje v situácii, kedy sa zraní. Pretože nenaplnená potreba rešpektu, prijatia, úcty a bezpečia môže spôsobiť oveľa hlbšie rany ako porezanie alebo udretie (Rosenberg, 2020). Predškolské dieťa potrebuje človeka, ktorý rozvojom citových, sociálnych a voľných väzieb zaisťuje pocit istoty a bezpečia a vytvára stálu príležitosť k sociálne založenému učeniu a poznaniu. K tomu, aby v škole uspelo, potrebuje predovšetkým dôveru vo svoje schopnosti a sily, sebaistotu a zdravé sebavedomie pri plnení primeraných úloh (Opravilová, 2001). Z tohto vyplýva, že pocit istoty a bezpečia a teda bezpečnosť dosiahneme hlavne tým, že dieťaťu poskytneme oporu v každej

situácii, kedy to potrebuje. Dohliadame na to, aby sa nedostalo do situácií, ktoré by mohli vážne ohroziť jeho zdravie. Neodstraňujeme všetky riziká, čo ani nie je celkom možné, ale pomáhame dieťaťu zvládať rôzne situácie, v ktorých si nie je isté a potrebuje pomoc. A zároveň tým vytvárame pre dieťa bezpečné prostredie. V Dohovore o právach dieťaťa (1989) sa uvádza, že detstvo má nárok na osobitnú starostlivosť a pomoc. V článku 3 sa uvádza, že inštitúcie, služby a zariadenia zodpovedné za starostlivosť o ochranu detí zodpovedajú štandardom ustanoveným kompetentnými úradmi, najmä v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia, počtom a vhodnosťou svojho personálu, ako aj kompetentného dozoru. Materské školy a taktiež aj lesné kluby by sa mali riadiť Vyhláškou Ministerstva školstva Slovenskej republiky o materskej škole 306/2008 Z. z., ktorá upravuje podrobnosti o spôsoboch organizácie a zabezpečovania výchovno-vzdelávacej činnosti v materskej škole. V § 7 Bezpečnosť a ochrana zdravia sú presne určené počty detí na učiteľa, počty pedagogických zamestnancov a osoby, ktoré sú zodpovedné za bezpečnosť a ochranu zdravia dieťaťa. Lesné kluby by mali dbať na bezpečnosť a ochranu zdravia vo výchove a vzdelávaní taktiež podľa Školského zákona č. 245/2008 Z. z., ktorý určuje v § 152 povinnosti škôl a školských zariadení pri výchove a vzdelávaní:

- a) Prihliadať na základné fyziologické potreby detí a žiakov,
- b) Vytvárať podmienky na zdravý vývin detí a žiakov a na predchádzanie sociálnopatologickým javom,
- c) Zaisťovať bezpečnosť a ochranu zdravia detí a žiakov
- d) Poskytnutie nevyhnutných informácií na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia detí a žiakov,
- e) viesť evidenciu školských úrazov detí a žiakov, ku ktorým prišlo počas výchovno-vzdelávacieho procesu a pri činnostiach organizovaných školou, pri vzniku školského úrazu vyhotoviť záznam o školskom úraze.

Postup škôl a školských zariadení pri vzniku registrovaného školského úrazu a pri evidencii nebezpečných udalostí upravuje Metodické usmernenie č. 4/2009-R. Tu nájdeme definíciu školského úrazu, nebezpečnej udalosti a spôsob záznamu a evidencie. Tak ako každá škola, aj každý lesný klub by mal mať vypracovaný vnútorný poriadok, v ktorom sú uvedené podmienky zabezpečenia bezpečnosti a zdravia detí. A taktiež by mal mať vypracované bezpečnostné predpisy, kde budú uvedené riziká, následky, prínosy a opatrenia na zabezpečenie bezpečnosti pri jednotlivých zdrojoch rizika. Takúto tabuľku

„rizík a prínosov“ má vypracovanú napríklad lesný klub Mravenisko a časť z nej je aj súčasťou príloh tejto bakalárskej práce (*Príloha č. 2*).

1.7 Pravidlá a režim dňa

Všetky skupiny a spoločenstvá, potrebujú pre spoločný život a prácu dohody a pravidlá o spoločnom fungovaní. Bez pravidiel (písaných či nepísaných) spoločenstvo alebo skupina nemôže fungovať. Pravidlá si sociálne skupiny vytvárajú spontánne, aj cielene a majú rôznu stupeň formalizácie. Stanovujú rámce prijateľného správania, podporujú vnútorný zmysel človeka pre poriadok a sebaovládanie, vytvárajú z kolektívu detí kooperujúce, učiace sa spoločenstvo, vplyvajú na tvorbu bezpečného edukačného prostredia. Podmienkou dodržiavania pravidiel a disciplíny je presvedčenie detí o ich dôležitosti a potrebe. Významnú rolu zohráva aj disciplína. Podľa Bendla (*2011 in Hanuliaková, a iní, 2020*) je disciplína vedomé dodržiavanie stanovených noriem a slúži ako ochranný prostriedok dieťaťa v skupine. Ak bude učiteľ pri rozvíjaní a podporovaní pravidiel klásť dôraz na disciplínu a jej funkcie, práca s pravidlami bude efektívna a deťom bližšia. Disciplína plní v spoločnosti rôzne funkcie:

- **orientačnú** – človek vie, ako sa má správať, čo môže očakávať od ostatných,
- **ochrannú** – s dobrými zákonmi a ich zachovávaním sa ľudia cítia bezpečne,
- **existenčnú** – umožňuje človeku, ľudstvu prežiť,
- **sociotvornú** – disciplína je predpoklad, aby mohla spoločnosť normálne fungovať,
- **výkonovú** – disciplína zvyšuje výkon a efektivitu ľudského správania.

Pre spokojný a šťastný život detí je potrebné, aby chápali význam a zmysel disciplíny, ktorá podporí rozvoj mäkkých zručností, ktoré možno pomenovať aj ako interpersonálne. Majú vzťah s emocionálnou inteligenciou. Sú to schopnosti človeka komunikovať, spoločne pracovať v tíme, konať a riešiť konflikty, rozhodovať sa, strategicky, koncepčne a kreatívne myslieť a odolávať stresu. Zásada aktívnej participácie detí pri tvorbe pravidiel sa týka ich aktívneho zapojenia pri:

- **stanovení pravidiel** - učiteľ zapája deti, prípadne aj rodičov do stanovenia jednotlivých pravidiel
- **stanovení sankcií** – učiteľ hovorí s deťmi o zmysle pravidiel a zapája ich do určenia sankcií, v prípade porušenia jednotlivých pravidiel

- **vypracovaní spôsobu, ako sa pravidlá kontrolujú** – na základe vysvetlenia deťom, že pravidlá sa musia dôkladne kontrolovať, aby boli účinné, učiteľ môže od detí prijať návrhy kontroly pravidiel,
- **rozvoji vzhľadom na ich dodržiavanie** (*Hanuliaková, Bajtoš, 2020*).

Okrem zavedenia pravidiel, je potrebné aj ich dlhodobé dodržiavanie a určenie následkov, v prípade nedodržania. Sú výsledkom dlhodobej práce a komunikácie so zúčastnenými a ich tvorba je neustály cyklický proces.

Valkounová (2021) hovorí, že pokiaľ sú nastavené jasné **pravidlá**, sú činnosti v prírode bezpečné a deti sa zároveň naučia dôležité návyky. Získajú skúsenosť, ako funguje ich telo a ako zvládať náročnú situáciu. Worroll (2019) popisuje, že začiatok hry v prírodnom prostredí by mal tvoriť rozhovor o zásadách bezpečnosti, hraniciach herného územia a o tom, ako sa k okolitému prostrediu a k sebe navzájom správať s úctou. Pretože základné potreby, okrem tých fyziologických, ako sú bezpečie a istota, sa musia uspokojiť ako prvé, aby deti mohli naplno realizovať svoj potenciál osobného rastu. Lindon (1999) však upozorňuje na to, že by sme sa vždy mali uistiť, či dieťa pravidlám rozumie a ako ich chápe. V praxi môžeme často naraziť na rôzne problémy, že dieťa nechápe pravidlá, chápe ich po svojom alebo ich jednoducho nechce dodržiavať. Vtedy je potrebné venovať sa im dôkladnejšie. Medzi dôležité pravidlá patrí aj **režim dňa**, ktorým sa riadi v prvom rade učiteľ alebo sprievodca detí, a ktorý je zostavený hlavne na základe potrieb detí. Nevyhnutnou súčasťou režimu dňa je oddych, nakoľko únava môže byť tiež príčinou nežiadúcich situácií. Pri únave totižto klesá pozornosť a aj fyzická výkonnosť, takže v rámci bezpečnosti je oddych veľmi dôležitý. Zároveň režim u detí zabezpečuje pocit istoty a bezpečia, pretože pri opakovaní činností deti presne vedia, čo bude nasledovať a môžu sa na to spoliehať.

1.8 Komunikácia s rodičmi

V osobnostne zameranej predškolskej výchove sa spolupráca s rodinou otvára nielen pre bežné organizačno-prevádzkové kontakty, ale usiluje o skutočné partnerstvo a prípadnú spoluúčasť rodičov vo vzdelávacom programe. Osobnostný model chápe predprimárne vzdelávanie ako profesionálne vedené, ale napriek tomu prirodzené socializačné a kultivačné centrum, ktoré zámerne posilňuje výchovnú funkciu rodiny a obohacuje ju o podnety, ktoré dnešná rodina dieťaťu v dostatočnej miere poskytovať nemôže. Rola rodiny je v rozvoji dieťaťa dominantná (*Opraviť, 2001*), preto je

komunikácia s rodičmi veľmi podstatná. „Lesné kluby považujú za dôležitú spoluprácu so zákonnými zástupcami detí a komunitou. Zápisy detí prebiehajú formou osobných stretnutí a je bežná prítomnosť zákonných zástupcov detí počas pobytu v lese“ (Višňovská, 2022). Z pohľadu rodiča je bezpečnosť jedným z najdôležitejších faktorov, s ktorým potrebuje byť oboznámený v súvislosti so svojim dieťaťom. Ako uvádza Valkounová (2021), rodičia majú o svoje deti prirodzený strach, ale nemali by byť prekážkou pre učenie sa, ako to vo svete chodí. Pokiaľ ich totižto od všetkého „zlého“ ochránime, môže to mať oveľa významnejšie dopady, než odreté koleno alebo malé škrabnutie. Nadmernou ochranou môžu rodičia dokonca deťom spôsobiť tzv. naučenú bezmocnosť. Kde je teda hranica ochranárskeho prístupu? A ako ubezpečiť rodičov, že aj keď ich deti podstúpia určité riziko, bude to pre nich bezpečné a zároveň veľmi prínosné? Leblová (2012) upozorňuje na to, že je potrebné rodičov informovať hneď na začiatku školského roka, na prvom stretnutí o tom, akým spôsobom bude zabezpečená bezpečnosť detí pri pobyte v prírode. Je potrebné sa venovať témam ako je oblečenie, aby boli deti v teple a suchu. Ďalej poranenie, úrazy a prípadné otravy. Akým spôsobom sa bude predchádzať týmto nebezpečenstvám a aké pravidlá platia pri pobyte v prírode. A taktiež spomenúť aj všetky ďalšie zdroje rizika, ktoré budú prítomné pri výchove a vzdelávaní, a ktoré je možné dopredu identifikovať. Je dobré rodičom aj popísať postup v prípade nehody alebo zranenia, aby im učitelia alebo sprievodcovia preukázali odbornosť a pripravenosť aj v tomto smere. Mali by mať k dispozícii vypracované bezpečnostné predpisy, kde je zahrnutá príprava a postup pri nežiadúcich situáciách. Tie by mali byť vypracované aj s ohľadom na legislatívu. V prípade nehody slúžia ako doklad o zabezpečení bezpečnosti detí. Lesný klub Mravenisko má vypracovanú tabuľku rizík a prínosov, kde sú zahrnuté rôzne riziká ako napríklad oheň, potok, schody, lesné plody, zvieratá, zatúlanie, lezenie na stromy, práca s pracovným náradím, prírodninami, prechody cez cestu, preprava dopravnými prostriedkami, návšteva bazéna a pod. V tabuľke sú podrobne rozpísané a vyhodnotené možné riziká, ale aj prínosy a zručnosti, ktoré deti vďaka týmto činnostiam získavajú. A samozrejme nechýbajú opatrenia, ktoré sú potrebné pri zabezpečení bezpečnosti detí (Dostupné na: <https://otvorenaskolka.sk/pre-rodicov/>). Pretože ľahostajnosť v tejto oblasti nie je na mieste. Dospelý preberá za deti zodpovednosť počas pobytu v zariadení. Je tiež dôležité, kto rozhoduje o tom, čo je dostatočne bezpečné a primerané (Knight, 2011). Medzi ciele výchovy a vzdelávania v materskej škole patrí „uplatňovať a chrániť práva dieťaťa v spolupráci s rodinou, zriaďovateľom a ďalšími partnermi s rešpektovaním potrieb

dieťaťa a vytvárania podmienok pre blaho všetkých detí. A tiež získavať dôveru rodičov pri realizovaní výchovy a vzdelávania v inštitucionálnom prostredí pri koordinovanom úsilí o zabezpečovanie blaha a potrieb detí“ (*Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách, 2016 s. 6*). To tiež zaväzuje ku komunikácii s rodičmi v oblasti bezpečnosti. Z toho teda vyplýva, že pokiaľ je zákonný zástupca dieťaťa vopred informovaný o zabezpečení bezpečnosti svojho dieťaťa a prípadne má aj možnosť zúčastniť sa vzdelávacieho procesu v lesnom klube, čo je často rodičom umožnené, tak by sa mala väčšina obáv a strachov vytratiť.

1.9 Ciele práce

Primárnym cieľom bakalárskej práce a hlavným významom pre teóriu a prax predškolskej pedagogiky je teda poukázať na to, že deti v rámci predškolskej výchovy majú byť vystavené aj určitým rizikám, pretože sú dôležité pre ich zdravý vývoj a osobnostný rast. Predmetom nášho záujmu je vedomá práca s rizikom a bezpečnosť detí. Zamerali sme aj na pravidlá pre deti, režim dňa a komunikáciu s rodičmi, čo je nevyhnutnou súčasťou pri práci s rizikom. Spracovanie tejto témy vnímame ako inšpiráciu aj pre učiteľky materských škôl a rodičov, ktorí majú deti v predškolskom veku. Zároveň je našim cieľom príprava súčasti Manuálu pre začínajúce detské lesné kluby so zameraním na uvedené kľúčové témy.

2 POUŽITÉ METÓDY A MATERIÁL

Bakalárska práca má charakter metodickej práce. Je zameraná na tvorbu Manuálu pre začínajúce detské lesné kluby v spolupráci s Asociáciou detských lesných klubov na Slovensku. Venujeme sa v nej niekoľkým častiam tohto manuálu, konkrétne:

- 1a) Čo sú detské lesné kluby (konceptia lesných materských škôl, história, svet, ČR....)
- 3a) Bezpečnosť – Riziká a prínosy
- 3b) Režim dňa, pravidlá pre deti

Reagujeme tým na potreby praxe, nakoľko v spolupráci s asociáciou pripravujeme tento manuál, ktorý bude slúžiť hlavne pre novovznikajúce lesné kluby na Slovensku. Nebude to presná príručka, ale inšpirácia, ktorú je potrebné adaptovať na konkrétne podmienky a možnosti. Celý obsah manuálu je súčasťou príloh bakalárskej práce (*Príloha 1*). V rámci prípravy manuálu sme sa zúčastnili dvoch pracovných stretnutí členov Asociácie detských lesných klubov na Slovensku, na ktorých boli prítomní zástupcovia jednotlivých lesných klubov, ktorí sú zároveň aj členovia asociácie.

Prvé pracovné stretnutie - uskutočnilo sa v novembri 2021, boli diskutované tieto témy: experimentálne overovanie, ktoré prebieha vo vybraných lesných kluboch na Slovensku a vykonáva ho Štátny pedagogický ústav, poslancový návrh zákona, ktorým má byť umožnený vstup detských lesných klubov do registra predprimárnych zariadení a v neposlednom rade Manuál pre začínajúce detské lesné kluby, ktorého zmyslom je pomôcť ľuďom hľadajúcim informácie, ako založiť nový lesný klub. Na stretnutí bol predložený obsah manuálu a členovia stretnutia sa predbežne vyjadrili k tomu, ktoré časti by mohli spracovať.

Druhé pracovné stretnutie – prítomní už boli len vybraní členovia asociácie, ktorí sa zapojili do prípravy manuálu a rozdelili sa jednotlivé časti manuálu na spracovanie. Po dohode s vedúcim tejto bakalárskej práce som si vybrala na spracovanie témy, ktoré sú uvedené vyššie. Po ich spracovaní do finálnej podoby budú zaslané vedúcim členom asociácie a bude vytvorený ucelený súbor, ktorý je určený pre potreby nových zakladateľov lesných klubov, ale určite aj ako inšpirácia pre aktuálnych prevádzkovateľov lesných klubov.

Informácie k teoretickej časti sme čerpali prevažne zo zahraničnej literatúry a odborných článkov, nakoľko na Slovensku sa téma bezpečnosti a rizika v literatúre objavuje len minimálne. Vychádzali sme z pedagogických príručiek od profesionálov, ktorí sa zaoberajú touto témou v praxi. Prínosným doplnením boli aj poznatky z filozofie

a psychológie. Nechýbajú ani zdroje informácií od realizátorov vzdelávania detí v lesných kluboch, či lesných materských školách v Čechách a na Slovensku, pri ktorých sme využili hlavne internetové zdroje, stránky Asociácií lesných klubov a webové stránky samotných lesných klubov. Využili sme pri tom metódu obsahovej analýzy textu. Vymedzili sme si základný súbor textov, ktorý sa týka oblasti predprimárneho vzdelávania a konkrétne bezpečnosti detí, rizík a prínosov pri práci s deťmi a zadávania pravidiel. Zistené informácie sme slovné opísali, vysvetlili a interpretovali. Skúmali sme pohľad na túto problematiku aj v legislatívnej oblasti, kde sme hľadali zákony a vyhlášky týkajúce sa bezpečnosti detí. Všetky zistenia sme zosumarizovali a rozdelili do jednotlivých kapitol. Následne sme z úvodnej časti vybrali časť textu, ktorá by mohla byť použitá do spomínaného manuálu a doplnili sme k nej otázky pre zakladateľov lesných klubov. Táto časť textu je uvedená v nasledujúcej kapitole.

3 VÝSLEDKY

Pri skúmaní problematiky rizík a bezpečnosti pri práci s deťmi v rámci predškolskej výchovy sme zistili, že riziko je prirodzená súčasť hry u detí a dokonca ho vyhľadávajú, pretože im poskytuje priestor pre prirodzený osobnostný rozvoj a vzrušenie z hry. Poukázali sme na to, že deti majú byť vystavené rôznym rizikám, pretože sú dôležité pre ich zdravý vývoj, ale samozrejme, že sa jedná o bezpečné riziká, pri ktorých nehrozia deťom žiadne vážne zranenia a ani záťažové situácie na ich psychiku. Skôr sa jedná o bezpečné výzvy. Našli sme aj možné následky ochrannárskeho typu výchovy, pri ktorom deťom nie je umožnené podstupovať takmer žiadne riziká. Pri téme bezpečnosti sme zistili, že nám nestačia len určené hranice a pravidlá, ale potrebujeme aj dobre poznať nebezpečenstvo a riziká, ktoré súvisia s pobytom detí v prírodnom prostredí a s týmito rizikami vedome pracovať. Okrem identifikácie rizika aj analyzovať, vyhodnotiť a prijať opatrenia na zabezpečenie bezpečnosti detí, pretože efektívne zabrániť ohrozeniu dokážeme len vtedy, ak vieme s dostatočnou pravdepodobnosťou odkiaľ a kedy je možné ohrozenie očakávať, poznáme jeho podstatu, povahu a veľkosť negatívnych následkov (Zelený a iní, 2013). Túto tému je potrebné komunikovať aj s rodičmi, ktorí sú neoddeliteľnou súčasťou vzdelávania detí. Poukázali sme na výhody, prínosy a dôležitosť spojenia detí s prírodou a prínosy vzdelávania detí v prírodnom prostredí.

Zároveň sme zistili, že tejto téme sa v zahraničí venuje oveľa väčšia pozornosť, je spracovaná aj v odborných článkoch a literatúre a je vo väčšej miere aplikovaná aj v praxi. Dôkazom sú lesné materské školy, ktoré sú v okolitých európskych krajinách zaradené do siete škôl a školských zariadení príslušného štátu a sú alternatívou k bežným materským školám, čo poskytuje priestor pre diverzifikáciu vzdelávacích možností detí v rámci predprimárneho vzdelávania. Na Slovensku zatiaľ k zaradeniu lesných klubov do siete škôl a školských zariadení nedošlo, ale lesné kluby zastrešované Asociáciou detských lesných klubov na Slovensku sa o to uchádzajú a pokúšajú sa splniť podmienky zaradenia. Experimentálne overovanie, ktoré v súčasnosti vykonáva Štátny pedagogický ústav na Slovensku smeruje k zisteniam, či špecifická kurikula lesných klubov umožňujú primeranú alternatívu predprimárneho vzdelávania a zaradenie lesných klubov do Siete škôl a školských zariadení SR Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. Cieľom je zistiť, či lesné kluby zabezpečujú kvalitné predprimárne vzdelávanie v záujme dieťaťa a v súlade so Štátnym vzdelávacím programom pre predprimárne vzdelávanie a podľa školského zákona a (§3 zákona 245/2008 o výchove a vzdelávaní v znení neskorších

predpisov). Je naplánované na dobu dvoch rokov s plánovaným ukončením v roku 2024 (Višňovská, 2022).

Ambíciou bakalárskej práce v spolupráci s Asociáciou detských lesných klubov na Slovensku bola aj príprava podkladov pre Manuál pre začínajúce lesné kluby, konkrétne tých častí manuálu, ktoré sa týkajú bezpečnosti a rizík. Tu je návrh toho, čo by mohlo byť súčasťou manuálu. Vybrali sme časť textu z prvej kapitoly, ktorý by mohol byť použitý a doplnili sme ho v závere každého bodu o otázky pre zakladateľov lesných klubov. Časti sú očíslované podľa obsahu manuálu:

1a) Čo sú detské lesné kluby (konceptia lesných materských škôl, história, svet, ČR....)

Na úvod by sme teda objasnili, čo sú to detské lesné kluby (v iných krajinách nazývané aj lesné materské školy). Je to alternatíva v oblasti predškolského vzdelávania, ktorá kladie dôraz na pobyt v prírode, dostatok pohybu, slobodnú hru, individuálny prístup a praktické skúsenosti v súlade s princípmi trvalej udržateľnosti, environmentálnej výchovy a slobodného vzdelávania. Väčšina vzdelávacích aktivít prebieha v prírodnom prostredí, pretože predškolský vek je ideálny na vytváranie a rozvíjanie vzťahu k prírode. Lesné kluby majú zázemie, ktoré je vybudované v blízkosti lesa, lesoparku, či väčšieho parku. Väčšinou je to jurta, chatka, maringotka, prípadne mobilný dom alebo dom. Zázemie je miesto, kde si deti môžu odpočinúť, najesť sa, prezliecť, zohriať, prípadne sa venovať vzdelávacím aktivitám. Poskytujú formu výchovy a vzdelávania, ktorá je realizovaná v súlade s aktuálnym vedeckým poznaním a akceptovanými teoretickými – filozofickými, psychologickými a pedagogickými východiskami. Učenie prebieha prostredníctvom hry, priamej skúsenosti a aktívneho bádania. Prírodzene prítomné je aj situačné učenie a vedomá práca s rizikom je súčasťou tohto vzdelávania (Dostupné na: https://www.lesnekluby.sk/?page_id=19).

Lesné kluby, resp. lesné materské školy fungujú v mnohých európskych krajinách a prvý dátum a miesto vzniku lesnej materskej školy pochádza z Dánska, ako uviedla Vošáhliková (2009) vo svojom odbornom článku. Za zakladateľku sa považuje Ella Flatau, matka štyroch detí, ktorá čas s deťmi trávila pravidelnými výletmi do lesa. Postupne sa k nej pridali susedia a známi a v roku 1954 vznikla občianska iniciatíva združujúca priaznivcov tejto myšlienky a bola založená historicky prvá lesná materská škola. V Dánsku je dnes tento spôsob predškolskej výchovy veľmi rozšírený (Haefner, 2002 in Vošáhliková, 2009). V Nemecku vznikla prvá lesná materská škola vo Flensburgu v roku 1993 na základe priamych skúseností zakladateľiek Kerstin Jebsen a Petry Jaeger

s dánskou koncepciou. Literatúra uvádza aj súkromnú iniciatívu vo Wiesbadene trvajúcu od roku 1968 dodnes (*Miklitz, 2000 in Vošáhliková, 2009*). V súčasnosti sú lesné materské školy v Nemecku zaradené do systému predškolského vzdelávania, majú oporu v legislatíve, čo znamená aj finančnú oporu zo strany štátu. Ďalšie existujú tiež vo Švajčiarsku, Švédsku, Kanade aj v Japonsku. V Českej republike vznikla jedna z prvých lesných materských škôl z iniciatívy Lindy Kubale v roku 2007, tzv. Zelená školka. Zázemím pre dve učiteľky, ich deti a deti záujemcov z blízkeho okolia bol statok a okolitá príroda. V tom čase sa aj v Prahe objavila prvá „lastovička“. V Českej republike v súčasnosti funguje okolo 200 lesných materských škôl a lesných klubov a väčšina z nich je členom Asociace lesních mateřských škol, ktorá vznikla v roku 2011 s cieľom presadiť lesnú materskú školu ako plnohodnotnú, štátom uznávanú formu predškolského vzdelávania. To sa podarilo v roku 2016 a lesné materské školy sa stali súčasťou vzdelávacieho systému v Čechách. Sú alternatívou k tradičnému predškolskému vzdelávaniu a kladú dôraz na pobyt detí v prírode a vzdelávanie mimo učebne. Oddych detí prebieha v zázemí, ktoré má najrôznejšie podoby (jurta, chatka, marigotka a pod.) Neoddeliteľnou súčasťou programu sú aj návštevy kultúrnych akcií a verejných inštitúcií. Ich cieľom je naučiť deti, vďaka pobytu v prírode, uvedomenie si základných podmienok k životu na Zemi reálnou skúsenosťou s nimi (*Dostupné na: <https://www.lesnims.cz/>*).

Na Slovensku je situácia trochu iná, pretože lesné materské školy, ani detské lesné kluby nie sú v zozname zariadení poskytujúcich predprimárne vzdelávanie, takže fungujú bez finančných príspevkov zo strany štátu. Sú to samostatné zariadenia a fungujú väčšinou pod záštitou občianskeho združenia. Prvé detské lesné kluby začali vznikať okolo roku 2010. Zastrešuje ich organizácia s názvom Asociácia detských lesných klubov na Slovensku, ktorá vznikla v roku 2017. V súčasnosti združuje 40 detských lesných klubov z celého Slovenska. Najviac ich je v Bratislave a okolí, ďalšie sú v Trenčíne, Žiline, Banskej Bystrici, ale aj na Orave, či východnom Slovensku. Existujú aj také, ktoré nie sú oficiálne zaevidované v Asociácii. Jej hlavným cieľom je podporovať vzdelávanie a výchovu detí v pravidelnom kontakte s prírodou v súlade s princípmi trvalej udržateľnosti, environmentálnej výchovy a slobodného vzdelávania. Asociácia je celoštátnou organizáciou zastrešujúcou subjekty zamerané na výchovu a vzdelávanie detí v pravidelnom kontakte s prírodou. Jej snahou je aj zaradenie detských lesných klubov do registra poskytovateľov predprimárneho vzdelávania (*Dostupné na: <https://www.lesnekluby.sk/>*). V súčasnosti prebieha experimentálne overovanie, ktoré vykonáva Štátny pedagogický ústav a jeho cieľom je overiť, či lesné kluby spĺňajú

požiadavky na to, aby mohli byť zaradené do Siete škôl a školských zariadení SR Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. Predmetom tohto overovania sú špecifické podmienky (organizačné, personálne, materiálno-technické, podmienky bezpečnosti a ochrany zdravia) a cieľom je zistiť, do akej miery napĺňajú predpoklady zabezpečenia kvalitného predprimárneho vzdelávania pre deti od 3 do 6 rokov (Višňovská, 2022).

Na základe týchto informácií si môžete položiť nasledovné otázky:

1. Čo Vás motivuje k založeniu lesného klubu?
2. Akým spôsobom je možné zabezpečiť fungovanie lesného klubu a vzdelávacieho procesu aj bez podpory štátu?
3. Aké legislatívne dokumenty sa týkajú predprimárneho vzdelávania?
4. Je možné skĺbiť požiadavky spoločnosti na predprimárne vzdelávanie, požiadavky rodičov na vzdelávanie ich detí a potreby detí v rámci lesného klubu?

3a) Bezpečnosť – Riziká a prínosy

Ako je možné vytvoriť pre deti bezpečné prostredie a podmienky, a zároveň im dať pocit istoty? V prvom rade je potrebné zadávať jasné **hranice**, pretože keď dieťa vie, kde sú hranice, vie čo si môže a nemôže dovoliť. Vďaka tomu vie, čo sa od neho očakáva a to mu dáva pocit istoty. Zároveň však tieto hranice slúžia aj dospelým, pretože potrebujú deťom komunikovať, čo je pre ich prácu s nimi prijateľné a zvládnuteľné. S tým úzko súvisia pravidlá, pretože keď pracujeme so skupinou detí a súčasťou skupiny je aj niekoľko dospelých, potrebujeme si nastaviť **pravidlá** pre celú skupinu, aby sme boli jednotní a mali vo svojej práci systém. Podľa Valkounovej (2021) pravidlá fungujú na predpoklade, že ak sa dieťa naučí s rizikami bezpečne pracovať, tak sa v budúcnosti vyhne oveľa rizikovejšej situácii spôsobenej neznalosťou. Bezpečné riziko je potom vnímané ako prirodzená súčasť detskej hry, ktorá poskytuje príležitosti pre výzvy, skúmanie hraníc a spoznávanie rizika. Hra je najlepší spôsob, ako môže dieťa postupne zvládať predpoklady k rozvoju všetkého, čo bude v živote neskôr potrebovať. To znamená, že podstatné je vytvoriť pre deti priestor, v ktorom sa môžu slobodne hrať a rozvíjať, prinášať do neho podnety, nápady a aktivity a byť pre deti oporou a sprievodcom. Knight (2011) hovorí o tom, kde je istota, keď deťom poskytneme náročnejšie aktivity. Istota prichádza s poznaním a vedomosťami. **Poznanie** je viac ako dodržiavanie pravidiel. Je to o chápaní a premýšľaní, prečo sa veci dejú určitým spôsobom a aké sú pravdepodobné následky našich činov. Z toho vyplýva, že pravidlá sú

dôležitou súčasťou pri práci so skupinou, pomáhajú nám zjednotiť určitým spôsobom naše aktivity a prístup, pomáhajú nám zadávať hranice, ale pri práci s rizikom nestačí ich dodržiavanie. Je potrebné dobre poznať riziká, dokázať odhadnúť svoje schopnosti a uvedomovať si aj následky svojich činov. Z toho teda vyplýva, že poznanie je dôležitý aspekt vedúci k bezpečnosti detí a to aj u detí aj u dospelých. Učiteľia a sprievodcovia detí potrebujú poznať riziká a vedome s nimi pracovať. Okrem toho by mali poznať aj vývojové štádium detí a na základe toho odhadnúť ich schopnosti. Ako uvádza Oravcová (2010) jedným z najvýraznejších motivačných činiteľov dieťaťa v predškolskom veku sú city, ktoré sú najsilnejšou pohnútkou k ich činnosti. Dieťa koná tak, ako mu kážu emócie. Medzi najčastejšie emočné prejavy dieťaťa patrí strach, hnev a radosť. Strach ako reakcia na cudzie prostredie, cudzích ľudí a strach z nebezpečenstva. Hnev zas vyvoláva prerušenie činnosti dieťaťa dospelým, odobratie predmetov alebo vlastná nešikovnosť. V stave emócie dieťa môže konať impulzívne a môže dôjsť k nežiadúcej situácii. Vtedy nám tiež pravidlá neposkytnú dostatočnú oporu a dôležité je skôr poznanie, skúsenosti, sebaovládanie a zručnosti dospelého pri riešení rôznorodých situácií.

Dôležitou súčasťou bezpečnosti pri práci s deťmi nielen v prírodnom prostredí je, aby učiteľia a sprievodcovia v lesných kluboch mali absolvovaný kurz prvej pomoci a vedeli ju poskytnúť. Musia mať k dispozícii lekárničku a kontakty na lekára a prvú pomoc, v prípade vážnejšieho zranenia. A mali by taktiež vedieť zachovať pokoj a nadhľad nad situáciou a dokázať primerane reagovať. V Dohovore o právach dieťaťa (1989) sa uvádza, že detstvo má nárok na osobitnú starostlivosť a pomoc. V článku 3 sa uvádza, že inštitúcie, služby a zariadenia zodpovedné za starostlivosť o ochranu detí zodpovedajú štandardom ustanoveným kompetentnými úradmi, najmä v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia, počtom a vhodnosťou svojho personálu, ako aj kompetentného dozoru. Materské školy a taktiež aj lesné kluby by sa mali riadiť Vyhláškou Ministerstva školstva Slovenskej republiky o materskej škole 306/2008 Z. z., ktorá upravuje podrobnosti o spôsoboch organizácie a zabezpečovania výchovno-vzdelávacej činnosti v materskej škole. V § 7 Bezpečnosť a ochrana zdravia sú presne určené počty detí na učiteľa, počty pedagogických zamestnancov a osoby, ktoré sú zodpovedné za bezpečnosť a ochranu zdravia dieťaťa. Lesné kluby by mali dbať na bezpečnosť a ochranu zdravia vo výchove a vzdelávaní taktiež podľa školského zákona č. 245/2008 Z. z., ktorý určuje v § 152 povinnosti škôl a školských zariadení pri výchove a vzdelávaní:

- f) Prihliadať na základné fyziologické potreby detí a žiakov,

- g) Vytvárať podmienky na zdravý vývin detí a žiakov a na predchádzanie sociálnopatologickým javom,
- h) Zaisťovať bezpečnosť a ochranu zdravia detí a žiakov
- i) Poskytnutie nevyhnutných informácií na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia detí a žiakov,
- j) Viesť evidenciu školských úrazov detí a žiakov, ku ktorým prišlo počas výchovno-vzdelávacieho procesu a pri činnostiach organizovaných školou, pri vzniku školského úrazu vyhotoviť záznam o školskom úraze.

Postup škôl a školských zariadení pri vzniku registrovaného školského úrazu a pri evidencii nebezpečných udalostí upravuje Metodické usmernenie č. 4/2009-R. Tu nájdeme definíciu školského úrazu, nebezpečnej udalosti a spôsob záznamu a evidencie. Tak ako každá škola, aj každý lesný klub by mal mať vypracovaný vnútorný poriadok, v ktorom sú uvedené podmienky zabezpečenia bezpečnosti a zdravia detí. A taktiež by mal mať vypracované bezpečnostné predpisy, kde sú uvedené riziká, následky, prínosy a opatrenia na zabezpečenie bezpečnosti pri jednotlivých zdrojoch rizika. Takúto tabuľku „rizík a prínosov“ má vypracovanú napríklad lesný klub Mravenisko (*Dostupné na: <https://otvorenaskolka.sk/pre-rodicov/>*).

Sandseter (2011 in Gray 2014), univerzitná profesorka z Nórska identifikovala šesť kategórií rizík, ktoré pravdepodobne priťahujú deti všade na svete:

- Veľké výšky – pohľad z vtácej perspektívy
- Veľká rýchlosť
- Nebezpečné nástroje – nože, luky, šípy,
- Nebezpečné prvky – oheň, hlboká voda
- Bojovanie s prvkami drsnosti
- Stratenie sa, zmiznutie

Deti a mladí ľudia si totižto pri riskantnej hre dávajú zvládnuť veľké množstvo strachu a tým sa ho učia ovládať. Pri drsnej hre môžu zase zažiť hnev, ktorý sa učia prekonávať. Hra je pre deti aj spôsob, akým sa učia ovládať svoje emócie, aby sa mohli stretnúť s reálnymi životnými nebezpečenstvami a nepodľahli pri tom negatívnym emóciám. Pokiaľ však deťom neumožníme zúčastňovať sa na riskantnej hre, môže to mať za následok rôzne duševné, ale aj emocionálne poruchy u detí, ktorých nárast za posledných 60 rokov je dosť evidentný a priamo súvisí s poklesom slobody detí voľne sa hrať a prijať riziko. Takže „namiesto toho, aby sme povedali nie riskovaniu, skúsme si

položiť otázku: Dobré, ako to môžeme skúsiť urobiť? Je dôležité pomáhať deťom rozvíjať ich zmysel pre bezpečnosť, čo je mnohohrstevná záležitosť. Šťastí je to vedomie samého seba. Riskovanie sa prispôsobuje podľa schopností a chápania dieťaťa. Umožňuje mu dosiahnuť svoj potenciál“ (Knight, 2011 s. 3).

Na stránkach Asociácie detských lesných klubov na Slovensku je uvedené, ako jedno z pedagogických východísk - **vedomá práca s rizikom**, ktoré je pri pobyte v prírodnom prostredí prirodzene prítomné. Stojí na 4 základných argumentoch: pomáha deťom, aby sa naučili riadiť riziko, poskytuje deťom tzv. primerané riziká, aby sme zabránili väčším, neriadeným rizikám, prináša zdravotné a vývojové výhody a pomáha budovať osobnostné vlastnosti, ako je odolnosť a sebadôvera (Dostupné na: <https://www.lesnekluby.sk/>). Predtým ako posúdime mieru rizika je dôležité zvážiť, aké benefity prináša. To znamená, aké sú prínosy danej aktivity oproti jej rizikám. Keď raz stanovíme benefity riskantných aktivít a vieme, prečo sa s deťmi do nich púšťame, potom môžeme posúdiť mieru rizika. Na jeho posúdenie Knight (2011) odporúča tento postup:

- Identifikácia rizika
- Analýza rizika
- Hodnotenie rizika
- Záznam zistení
- Vyhodnotenie posúdenia rizika

Pri vyhodnotení rizík je podstatný flexibilný prístup. Treba brať do úvahy:

- Cieľ našej činnosti, tzn. výchovy a vzdelávania
- Prostredie, v ktorom s deťmi pracujeme
- Vek, zrelosť a schopnosti každého dieťaťa
- Pozorovanie a diskusiu v skupine, ako súčasná skupina detí využíva a reaguje na ponúkané možnosti (Lindon, 1999)

K téme bezpečnosti a rizík si môžete položiť nasledovné otázky:

1. Čo znamená bezpečnosť detí?
2. Aké existujú legislatívne požiadavky slúžiace na zabezpečenie bezpečnosti detí?
3. Akým spôsobom je možné určiť riziká pri práci s deťmi a vyhodnotiť ich mieru?
4. Prečo je dôležitý flexibilný prístup pri vyhodnotení rizík?
5. Aký je rozdiel medzi reálnym nebezpečenstvom a strachom na základe zlej skúsenosti?

3b) Režim dňa, pravidiel pre deti

Všetky skupiny a spoločenstvá, potrebujú pre spoločný život a prácu dohody a pravidlá o spoločnom fungovaní. Bez pravidiel (písaných či nepísaných) spoločenstvo alebo skupina nemôže fungovať. Pravidlá si sociálne skupiny vytvárajú spontánne, aj cielene a majú rôzny stupeň formalizácie. Stanovujú rámce prijateľného správania, podporujú vnútorný zmysel človeka pre poriadok a sebaovládanie, vytvárajú z kolektívu detí kooperujúce, učiace sa spoločenstvo, vplývajú na tvorbu bezpečného edukačného prostredia. Podmienkou dodržiavania pravidiel a disciplíny je presvedčenie detí o ich dôležitosti a potrebe. Zásada aktívnej participácie detí pri tvorbe pravidiel sa týka ich aktívneho zapojenia pri:

- **stanovení pravidiel** - učiteľ zapája deti, prípadne aj rodičov do stanovenia jednotlivých pravidiel
- **stanovení sankcií** – učiteľ hovorí s deťmi o zmysle pravidiel a zapája ich do určenia sankcií, v prípade porušenia jednotlivých pravidiel
- **vypracovaní spôsobu, ako sa pravidlá kontrolujú** – na základe vysvetlenia deťom, že pravidlá sa musia dôkladne kontrolovať, aby boli účinné, učiteľ môže od detí prijať návrhy kontroly pravidiel,
- **rozvoji vzhľadom na ich dodržiavanie** (*Hanuliaková, Bajtoš, 2020*).

Okrem zavedenia pravidiel, je potrebné aj ich dlhodobé dodržiavanie a určenie následkov, v prípade nedodržania. Sú výsledkom dlhodobej práce a komunikácie so zúčastnenými a ich tvorba je neustály cyklický proces.

Valkounová (2021) hovorí, že pokiaľ sú nastavené jasné **pravidlá**, sú činnosti v prírode bezpečné a deti sa zároveň naučia dôležité návyky. Získajú skúsenosť, ako funguje ich telo a ako zvládať náročnú situáciu. Worroll (2019) popisuje, že začiatok hry v prírodnom prostredí by mal tvoriť rozhovor o zásadách bezpečnosti, hraniciach herného územia a o tom, ako sa k okolitému prostrediu a k sebe navzájom správať s úctou. Pretože základné potreby, okrem tých fyziologických, ako sú bezpečie a istota, sa musia uspokojiť ako prvé, aby deti mohli naplno realizovať svoj potenciál osobného rastu. Lindon (1999) však upozorňuje na to, že by sme sa vždy mali uistiť, či dieťa pravidlám rozumie a ako ich chápe. V praxi môžeme často naraziť na rôzne problémy, že dieťa nechápe pravidlá, chápe ich po svojom alebo ich jednoducho nechce dodržiavať. Vtedy je potrebné venovať sa im dôkladnejšie. Medzi dôležité pravidlá patrí aj **režim dňa**, ktorým sa riadi v prvom rade učiteľ alebo sprievodca detí, a ktorý je zostavený hlavne na základe potrieb detí. Nevyhnutnou súčasťou režimu dňa je oddych, nakoľko únava môže

byť tiež príčinou nežiadúcich situácií. Pri únave totižto klesá pozornosť a aj fyzická výkonnosť, takže v rámci bezpečnosti je oddych veľmi dôležitý. Zároveň režim u detí zabezpečuje pocit istoty a bezpečia, pretože pri opakovaní činností deti presne vedia, čo bude nasledovať a môžu sa na to spoliehať.

K téme režimu dňa a pravidiel pre deti si môžete položiť nasledovné otázky:

1. Akým spôsobom viete zapojiť deti do tvorby pravidiel v skupine?
2. Ako môžete dohliadať na dodržiavanie pravidiel?
3. Aké môžu byť dôsledky v prípade ich nedodržiavania?

4 DISKUSIA

V posledných niekoľkých desiatkach rokov došlo u detí k výraznému nárastu niektorých fyzických aj duševných chorôb. Detská obezita je na vzostupe, medzi deťmi sa množia prípady cukrovky 2. typu, rastie aj počet diagnostikovaných porúch učenia a osobnosti. Stojí za týmito zdravotnými problémami detí náš súčasný životný štýl? (Daniš, 2016). Myslíme si, že áno, pretože mnoho detí trávi v prírodnom prostredí málo času a celá spoločnosť sa už dlhšiu dobu uberať smerom ku konzumnému spôsobu života, kde je dôležitejšie to, ako vyzeráme a nie to, ako sa cítime. Zameriavame pozornosť na výkon a kvantitu a nie na kvalitu, a hlavne sa odpájame od prírody a tým pádom od samých seba a postupne presúvame svoju pozornosť do virtuálnej reality. Daniš tiež uviedol, že veľa detí z najvyspejších zemí sveta má problémy so zdravím v takej miere, akú sme pred desiatkami rokov ešte nepoznali. A to aj vo fyzickej, aj v psychickej oblasti. Prudko narástlo množstvo času, ktorý deti trávia s elektronickým médiami a času, ktorý strávia von v prírode, je podstatne menej. Zaujímavé je aj to, že napriek pokroku v medicíne a zlepšujúcej sa zdravotnej starostlivosti, nárast chorôb u detí je neprehliadnuteľný. „Oslabovanie fyzického a duševného zdravia detí určite nemá len jedinú príčinu. Na vine bude pravdepodobne celá kombinácia faktorov, ako je kvalita životného prostredia, spôsob stravovania, množstvo pohybu, rozvodovosť v rodinách a pod. Veľká časť ľudí, ktorá sa zaoberá touto témou, nám však tvrdí, že medzi hlavné dôvody pravdepodobne patrí nedostatok kontaktu s prírodou. Príroda totižto pre ľudské zdravie funguje ako určitý, doposiaľ neobjavený vitamín,“ (Daniš, 2016, str. 18). „Lesné škôlky sa radia k veľkému počtu hnutí, ktoré v posledných rokoch takzvané zdola vznikajú po celom svete a zameriavajú sa na to, aby deti s prírodou nadviazali spojenie“ (Worroll, a iní, 2019 s. 4). Preto by sme mali podporovať ich vznik a aj fungovanie. Základ vzťahu s prírodou vzniká totižto v detstve a pokiaľ s ňou dieťa neprichádza do kontaktu alebo len veľmi málo, ťažko si ho vybuduje v dospelosti. „Na základe mnohých výskumov sa zistilo, že dospelí, ktorí sa aktívne venujú ochrane prírody alebo vzdelávaniu v oblasti životného prostredia, uvádzajú čas strávený v prírode ako významnú životnú skúsenosť, ktorá ich v detstve formovala. Ďalšie vedecké skúmanie potvrdzuje, že kontakt s prírodou v detstve má preukázateľnú súvislosť so zodpovedným chovaním sa k životnému prostrediu v dospelosti. Takže všetko nasvedčuje tomu, že deti, ktoré trávia málo času v prírode, môžu mať v dospelosti menšiu ochotu jednať s ohľadom na životné prostredie. Z týchto dôvodov dnes environmentálne organizácie na celom

svete usilujú o návrat slobodnej detskej hry v prírode do každodenného života“ (*Daniš, 2016 s. 51*). Bolo by zaujímavé urobiť prieskum, koľko času trávia dnešné deti v prírode a koľko času trávia používaním médií (televízie, počítača, mobilu a pod.). Našli sme niekoľko výskumov k tejto téme, ale keďže neboli úplne aktuálne, tak sme zvažili, že tieto údaje do bakalárskej práce nebudeme uvádzať. Myslíme si, že sa situácia s používaním médií u detí mení z roka na rok veľmi rapídne a že aj to je príčinou toho, že deti strácajú kontakt s prírodou, resp. s realitou a presúvajú svoju pozornosť do virtuálnej reality príliš často. A to následne súvisí so zmenou životného štýlu. Takže pokiaľ dáme deťom dobrý základ v ranom detstve a doprajeme im dostatok času a voľnej hry v prírode, môžeme dosiahnuť to, že vo vyššom veku budú vedieť samé rozlíšiť, čo je pre nich dobré a čo nie. A taktiež čo je dobré pre celú spoločnosť. „V podmienkach globalizovanej spoločnosti a ohrozenosti hodnotného ľudského bytia neostáva iné, len sa neustále usilovať o výchovu autentickej, nekonformnej osobnosti, ktorá si je vedomá svojich možností, schopností aj svojich ideálov, ale aj potrieb iných a sveta, ktorá je schopná slobodne, ale pritom zodpovedne a mravne riadiť vlastný život, ktorá je zaujatá osobnými plánmi a zároveň angažovaná pre zlepšenie života spoločnosti“ (*Kosová, 2013 s. 161*).

Na Slovensku je niekoľko organizácií, ktoré sa venujú vzdelávaniu a ekoporadenstvu a angažujú sa v tom, aby si deti vážili životné prostredie i prírodu a vytvárali si k nej vzťah. Aby dokázali uvažovať ekologicky a správali sa s úctou nielen k ľuďom, ale aj k svojmu životnému prostrediu. Napríklad, občianske združenie Živica chce pomáhať tvoriť svet, v ktorom je spoločnosť rešpektujúca a citlivá k ľuďom, k prírode a svetu navôkol. Nabádajú k zodpovednej spotrebe a vedomej skromnosti. Inšpirujú sa prírodou, jej rozmanitosťou a komplexnosťou vzťahov. Jedným z programov je environmentálne-vzdelávací program Slovenska pre materské, základné, stredné a špeciálne školy. Je v ňom zapojených 309 škôl vo všetkých regiónoch Slovenska. Škola si vyberie vždy jednu tému, v ktorej sa chce zmeniť: odpady, energia, voda, potraviny, zeleň a ochrana prírody. V rámci tejto témy robí reálne zmeny, na ktorých sa spolu podieľajú učitelia, deti/žiaci, rodičia a všetci zamestnanci. Školy postupujú podľa medzinárodnej metodiky a po splnení podmienok získavajú medzinárodný certifikát a vlajku „Ecoschools“ (*Dostupné na: <https://zivica.sk/>*). Toto je tiež určite veľmi dobrý spôsob, ako deti učiť o ekológii a životnom prostredí, pretože lesné kluby, lesné materské školy, prípadne lesné školy nie sú zatiaľ prijaté v našej spoločnosti ako oficiálna forma vzdelávania detí. Tým pádom nemá veľa rodín možnosť, dopriať svojim deťom vzdelávanie priamo v prírodnom

prostredí. Nemyslíme si, že táto forma je vhodná pre úplne všetky rodiny a deti, ale rodiny, ktoré žijú v spätosti s prírodou a majú k nej silný vzťah, k tomu určite inklinujú. Štát by mal podľa nás zahrnúť aj túto alternatívu do systému vzdelávania.

Jednou z požiadaviek na zlepšenie nášho vzdelávacieho systému je, aby bol udržateľný a na to, aby sme držali krok s trendami modernej pedagogiky, mali by sme diverzifikovať poskytovateľov predprimárneho vzdelávania. Aj v Národnom programe rozvoja výchovy a vzdelávania – Učiace sa Slovensko sa uvádza, že „okrem zvyšovania kapacít materských škôl sa umožní a podporí podľa zákonom stanovených podmienok rozširovanie a skvalitňovanie služieb výchovy, vzdelávania a starostlivosti o deti v predškolskom veku od 3 rokov aj prostredníctvom iných foriem, napr. detských skupín, firemných škôlok, komunitných škôlok, lesných detských klubov, škôlok na farmách a pod.“ (*Burjan a iní, 2017, s. 39*) Napríklad „v Škótsku je učenie sa v prírode súčasťou oficiálnej a podporovanej stratégie vzdelávania pre udržateľný rozvoj. V Kalifornii vstúpilo v roku 2010, po piatich rokoch vývoja a overovania, v platnosť štátne kurikulum, ktoré je celkom postavené na princípe vzdelávania zakotveného v životnom prostredí“ (*Daniš, 2016, s. 48*). Nakoľko lesné kluby na Slovensku majú ambíciu stať sa súčasťou systému vzdelávania a teda zaradiť sa medzi štátom schválené inštitúcie poskytujúce predprimárne vzdelávanie, tak sme si položili otázku, či sa v súčasnosti lesné kluby opierajú o školský zákon a sú kompatibilné so záväznými normami. Všimli sme si, že u väčšiny lesných klubov sa nespomína na ich webových stránkach podrobnejšie téma bezpečnosť a riziká. Túto problematiku má podrobne rozpracovanú napr. Lesný klub Mravenisko. Ako s touto témou pracujú v ostatných lesných kluboch, by bolo tiež zaujímavým predmetom skúmania.

Spracovaním témy bezpečnosti, rizík a ich prínosov do Manuálu pre začínajúce lesné kluby sme sa pokúsili poukázať na dôležitosť hry s prvkami rizika u detí a zároveň hry v prírodnom prostredí. Vybraný text do manuálu je len návrh a bude potrebná diskusia v rámci asociácie a schválenie tohto textu jej členmi. Otázky na konci každej kapitoly by mohli byť vhodnou súčasťou manuálu, ich presné znenie však bude možno predmetom najbližšej diskusie. Radi by sme prostredníctvom tohto manuálu podporili vznik nových lesných klubov na Slovensku. Vďaka ich zvyšujúcemu počtu sa môžu šíriť informácie o pozitívach takejto formy vzdelávania a nie je nič lepšie, ako dôkazy z praxe. To môže motivovať učiteľov k vzdelávaniu v prírodnom prostredí a zaradovanie takéhoto typu hier do vzdelávacieho procesu a to nielen v lesných kluboch, ale aj v štandardných materských školách, prípadne základných školách. Veríme, že to môže pozitívne

ovplyvniť celú spoločnosť, pretože príroda je pre deti najlepším ihriskom a zároveň aj učiteľom. Rozvíja ich kreativitu, myslenie, telesnú zdatnosť a priaznivo pôsobí na ich psychiku. „Príroda nie je miesto, ktoré by sme mali navštíviť, je to náš domov“ (*Snyder in Daniš, 2016 s. 9*). V publikáciách o environmentálnej výchove sa venuje veľmi malá pozornosť bezpečnosti a rizikám, akoby sa táto téma tak trochu obchádzala, čo je na škodu veci, pretože práve to je téma, ktorá je v súvislosti s prírodou veľmi prítomná. Rodič aj učiteľ potrebuje poznať mieru rizika pri konkrétnych aktivitách, aby vedel nastaviť pravidlá pre deti a nemusel podliehať strachu z nebezpečenstva. Preto sme sa tejto téme venovali podrobnejšie. V zahraničných zdrojoch, z ktorých sme čerpali, je riziko považované za prirodzenú súčasť voľnej hry a uistili sme sa v tom, že deti ho samé vyhľadávajú. Informácie z psychológie hovoria o tom, že pokiaľ deti pripravíme o hru s prvkami rizika, tak im zamedzíme zdravý prirodzený vývoj a môžeme im dokonca spôsobiť psychické alebo emocionálne problémy v budúcnosti. Alebo si deti túto potrebu nahradia iným spôsobom a to môže mať oveľa horšie následky. Americký psychológ Gray (2014) hovorí, že zbavujeme deti voľnej, riskantnej hry len zdanlivo, aby sme ich chránili pred nebezpečenstvom, no pritom ich privádzame do duševných porúch. Deti sú od prírody navrhnuté tak, aby sa naučili emocionálnej odolnosti tým, že sa budú hrať riskantnými spôsobmi, ktoré vyvolávajú emócie. Z dlhodobého hľadiska ich oveľa viac ohrozujeme tým, že takémuto hraniu bránime. Zároveň deti pripravujeme o ich vlastnú spontánnu zábavu. Hra, aby bola bezpečná, musí byť voľnou hrou, nesmie byť vynútená, riadená alebo tlačená dospelými. Deti sú vysoko motivované hrať sa riskantnými spôsobmi, ale veľmi dobre poznajú svoje vlastné schopnosti a vedia sa vyhnúť riziku, ktoré nie sú pripravené podstúpiť, či už fyzicky alebo emocionálne. Naše deti vedia oveľa lepšie ako my, na čo sú pripravené. Keď dospelí tlačia alebo dokonca povzbudzujú deti, aby podstúpili riziko, na ktoré nie sú pripravené, výsledkom môže byť trauma, nie radosť a vzrušenie. Deti si samé pre seba vedia zvoliť tú správnu dávku strachu, ale na to, aby tieto znalosti fungovali, musia samé rozhodovať o svojej vlastnej hre. Deti sa oveľa častejšie zrania pri športe riadenom dospelými, ako pri slobodne zvolenej hre (Gray, 2014). Je na nás dospelých, aby sme im umožnili zažívať aj riskantné situácie, aby sme vedeli rozlíšiť, čo je skutočne nebezpečné a čo sú len naše vlastné strachy a tie na ne neprenášali. Samozrejme musíme dohliadať na to, aby riziko bolo primerané ich veku a schopnostiam a neohrozovalo ich zdravie, pretože sú rozhodne aj situácie, kedy dieťa nepozná dané nebezpečenstvo, pretože sa s ním ešte nestretlo alebo si ho neuvedomuje. V tomto prípade je našou úlohou dieťa s nebezpečenstvom oboznámiť a ochrániť ho až

do tej chvíle, kým sa dokáže ochrániť samé. Takýmto nebezpečenstvom môže byť prechod cez cestu, kde chodia autá, jedovaté plody, rastliny, zvieratá, hlboká voda, príliš veľká výška a pod. Jednoducho čokoľvek, čo ohrozuje ich život. Ako hovorí jedno známe porekadlo: Keď nejde o život, nejde o nič. A práve identifikovať skutočné riziko, určiť mieru rizika a zvážiť prínosy vyžaduje od nás dosť práce a možno si to často uľahčíme tým, že deťom radšej niečo úplne zakážeme a tým sa vyhneme akémukoľvek riziku. Preto sme sa snažili poukázať na to, že práca s rizikom je veľmi dôležitá a deťom prináša mnoho prínosov, keď môžu podstupovať zdravé riziká. Takže vedomá práca s rizikom by mala byť súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu. Na základe dostupných zdrojov a spracovaných informácií sme sa zamysleli nad tým, že **najväčším rizikom** je pokles slobody detí voľne sa hrať a zamedzovanie možností podstupovať zdravé riziká.

A ako je to teda s rizikom v našich materských školách? V odbornej literatúre týkajúcej sa predprimárneho vzdelávania na Slovensku sa riziko uvádza skôr v súvislosti zabezpečovania bezpečnosti a ochrany zdravia detí. Riziko je vnímané skôr ako negatívny pojem, pri ktorom dieťaťu hrozí nebezpečenstvo alebo dokonca ohrozuje jeho život. Nikde sme sa nestretli s pojmom zdravé riziko alebo vedomá práca s rizikom. A to môže naozaj učiteľky v materských školách viesť k tomu, že je potrebné, aby sa vyhýbali akýmkoľvek rizikám. Čo nepovažujeme celkom za správne. Minimálne voľná hra v prírodnom prostredí, práca s náradím pod dohľadom dospeléj osoby a pobyt von v nepriaznivejšom počasí sa dá aplikovať aj v štandardnej materskej škole. Je možné využiť prírodný materiál, napríklad z hrubších konárov urobiť prekážkovú dráhu s prvkami rizika a nechať deti voľne sa hrať, atď. Uvedieme niekoľko príkladov, ktoré spomína Valkounová (2021), ako sa ľudia bežne vyjadrujú a tým zároveň pozerajú na niektoré situácie, do ktorých sa deti v lesných kluboch často dostávajú. Uvedieme aj odlišné pohľady na danú situáciu:

Bežné vyjadrenie: Vonku je často zima, deti môžu prechladnúť, ochorieť, zašpiniť sa.
verzus: „V škôlke sa učíme obliecť aj do zimy alebo do mokra a vieme, že sa kedykoľvek môžeme prezliecť“.

Bežné vyjadrenie: Deti sú nešikovné, pozor, nemôžu liezť vysoko, spadnú, porania sa!
verzus: „V škôlke trénujeme lezenie, v prírode je veľa príležitostí kam liezť a keď spadnem, tak do mäkkého.“

Bežné vyjadrenie: Oheň je pre deti nebezpečný, pozor, nesmú sa k nemu ani priblížiť!
verzus: „V škôlke sedíme pri ohni, vieme čo vie.“

Bežné vyjadrenie: Deti sú nešikovné, pozor, aby nepracovali s ostrými nástrojmi, mohli by sa zraniť! verzus: „V škôlke sa učíme pracovať s nožom.“

Ako môžeme vidieť, veľakrát stačí zmeniť uhol pohľadu a hľadať spôsoby, ako sa dá pristupovať k situáciám tak, aby boli bezpečné a zvládnuteľné aj pre deti. Premyslená práca s rizikami, obavami a strachmi nás učí pozerat' sa na situácie inak. Hľadať to, čo nám riziko prináša, akú príležitosť nám situácia ponúka a čo sa pritom dieťa môže naučiť.

5 ZÁVER

Veríme, že táto bakalárska práca priniesla nový pohľad v oblasti bezpečnosti a práce s rizikom v predprimárnom vzdelávaní. Mohla by byť prínosom pre teóriu a prax predškolskej pedagogiky, nakoľko poukazuje na to, že deti v rámci predškolskej výchovy majú byť vystavené aj určitým rizikám, ktoré sú dôležité pre ich zdravý vývoj a osobnostný rast. Myslíme si, že sme dostatočne objasnili potrebu detí tráviť dostatok času v prírodnom prostredí, voľne sa hrať a zároveň aj potrebu dostávať sa do situácií, ktoré im prinášajú zdravé riziká. Taktiež veríme, že pripravený text do Manuálu pre začínajúce detské lesné kluby prinesie zakladateľom lesných klubov užitočné informácie a postupy pri práci s rizikom a zabezpečovaní bezpečnosti detí, a že sa nám tým podarí podporovať vznik nových lesných klubov na Slovensku. Zároveň by sme boli radi, keby táto bakalárska práca bola aj inšpiráciou pre učiteľky materských škôl a rodičov detí v predškolskom veku.

Limity záverečnej práce: Pracovali sme s viacerými zahraničnými zdrojmi a pri preklade, prevažne z anglického jazyka, môžu byť v texte mierne odchýlky od pôvodného textu. Bolo by určite zaujímavé pracovať aj s odbornými zdrojmi napr. vo francúzskom jazyku, ale žiaľ sme sa k takýmto zdrojom nedostali. Návrh textu do Manuálu pre začínajúce detské lesné kluby nebol zatiaľ konzultovaný s členmi asociácie a bude potrebné ho pravdepodobne ešte upraviť alebo prispôsobiť ďalším častiam tohto manuálu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ASOCIÁCIA DETSKÝCH LESNÝCH KLUBOV NA SLOVENSKU. Duševné vlastníctvo [online]. Rajecké Teplice [cit. 2021-11-15]. Dostupné na internete: <<https://www.lesnekluby.sk/>>.

ASOCIACE LESNÍCH MŠ. Duševné vlastníctvo [online]. Praha [cit. 2021-11-15]. Dostupné na internete: <<https://www.lesnims.cz/>>.

BURJAN, V. a kol. 2009. *Metodické usmernenie č. 4/2009-R* [online]. Bratislava: Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, 2009 [cit. 2022-04-27]. Dostupné na internete:

<<file:///C:/Users/MAJO/Desktop/Bakal%C3%A1rska%20pr%C3%A1ca/Metodick%C3%A9%20usmernenie%20o%20C3%BArazoch.pdf>>.

BURJAN, V. a kol. 2017. *Učiaci sa Slovensko, Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania* [online]. Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, 2017 [cit. 2022-04-27]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/data/files/6987_uciace_sa_slovensko.pdf>.

DANIŠ, P. 2016. *Děti venku v přírodě: ohrožený druh?* [online]. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016 [cit. 2022-04-24]. ISBN 978 80 7212 610 1. Dostupné na internete:

<https://jdeteven.cz/_files/userfiles/Publikace/Deti_venku_v_prirode_2016_web.pdf>.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR. *Dohovor o právach dieťaťa, 1989* [online]. Bratislava: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR [cit. 2021-11-20].

Dostupné na internete: <<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/narodne-koordinacne-stredisko/dohovor-pravach-dietata.pdf>>.

GAVORA, P. 2008. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského, 2008. 272 s. ISBN 978 80 223 2391 8.

GREY, P. 2014. *Risky play: Why children love it and need it*. In: Psychology Today [online]. Boston, 2014 [cit. 2022-04-11]. Dostupné na internete: <<https://www.psychologytoday.com/us/blog/freedom-learn/201404/risky-play-why-children-love-it-and-need-it>>.

HANULIAKOVÁ, J.- BAJTOŠ, J. 2020. Didaktická práca učiteľa a pravidiel v školskom prostredí. In: *Didaktika* [online]. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o. , č. 6, 2020 [cit. 2022-04-19]. ISSN 1338 2845. Dostupné na internete:

<<https://www.direktor.sk/sk/casopis/didaktika/didakticka-praca-ucitela-a-pravidla-v-skolskom-prostredi.m-1009.html>>.

HELD, Ľ. 2001. Príroda – deti – vedecké vzdelávanie. In: KOLLARIKOVÁ, Z. a PUPALLA, B., *Predškolská a elementárna pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2001. 455 s. ISBN 80 7178 585 7.

KNIGHT, S. 2011. *Risk and Adventure in Early Years Outdoor Play: Learning from Forest Schools*. London: SAGE Publications Ltd., 2011. 142 s. ISBN 978 1 84920 629 7.

KOMPÁN, J. a kol. 2017. *Outdoorové aktivity, športy a špecifiká pobytu v prírode*. Banská Bystrica: Belianum, 2017. 210 s. ISBN 978 80 557 1342 7.

KOSOVÁ, B. 2013. *Filozofické a globálne súvislosti edukácie*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2013. 174 s. ISBN 978 80 557 0434 0.

KRMAPEROVÁ, L.- KRŠŇÁK, J. 2018. *Jak se učí živě ?* Praha: Institut pro podporu inovativního vzdělávání 2018. 335 s. ISBN 978 80 7436 087 9.

LEBLOVÁ, E. 2012. *Enviromentální výchova v mateřské škole*. Praha: Portál, s. r. o., 2012. 175 s. ISBN 978 80 262 0094 9.

LINDON, J. 1999. *Too safe for their own good ?* London: The National Early Years Network, 1999. 72 s. ISBN 1 870985 53 2.

OPRAVILOVÁ, E. 2001. Pojetí, smysl a základní orientace předškolní výchovy. In: KOLLARIKOVÁ, Z.- PUPALLA, B., *Predškolská a elementárna pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál s. r. o., 2001. 455 s. ISBN 80 7178 585 7.

ORAVCOVÁ, J. 2010. *Vývinová psychológia*. 1. vyd. Banská Bystrica, Pedagogická fakulta UMB, 2010. 232 s. ISBN 978 80 8083 937 6.

RADA O.Z. OTVORENÁ ŠKÔLKA 2017. *Riziká a prínosy vyplývajúce z účasti dieťaťa na aktivitách projektu lesný Mravenisko* [online]. Banská Bystrica: Otvorená škôlka o.z., 2017 [cit. 2022-01-10]. Dostupné na internete: <<https://otvorenaskolka.sk/pre-rodicov/>>.

ROSENBERG, M. 2020. *Nenásilná komunikace v praxi*. Praha: Portál, s. r. o., 2020. 262 s. ISBN 978 80 262 1651 3.

SILVÁŠIOVÁ, O. 2012. *Playscape: Prírodné ihrisko. Duševné vlastníctvo* [online]. Košice, 2012 [cit. 2022-01-10]. Dostupné na internete: <<https://www.playscapekosice.wordpress.com>>.

Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV [online]. Bratislava. [cit. 2021-12-15] Dostupné na internete: <<https://slovník.juls.savba.sk>>.

ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV, 2016. *Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách* [online]. Bratislava: Ministerstvo

školy, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, 2016 [cit. 2021-10-12]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/data/files/6317_svp_materske_skoly_2016-17780_27322_1-10a0_6jul2016.pdf>.

VALKOUNOVÁ, T. 2021. *Děti by se riziku neměly vyhýbat ani v předškolním věku*. In: Ekolist.cz [online]. Praha, 2021 [cit. 2021-11-18]. Dostupné na internete: <<https://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/tereza-valkounova-deti-by-se-riziku-nemely-vyhybat-ani-v-predskolnim-veku>>.

VALKOUNOVÁ, T. 2021. *Lesní školy oslavily Mezinárodní den. Tentokrát na téma VENKU JE BEZPEČNĚ*. In: Enviweb.cz [online]. Praha, 2021. [cit. 2021-11-18] Dostupné na internete: <<https://www.enviweb.cz/119079>>.

VIŠŇOVSKÁ, M. 2022. *Experimentálne overovanie kurikula detských lesných klubov*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2022 [cit. 2022-04-14]. Dostupné na internete: <file:///C:/Users/MAJO/Downloads/Navrh_exp_over_lesne_kluby_verzia_februar_22.docx.pdf>.

VOŠÁHLIKOVÁ, T. 2009. *Lesní mateřská škola – kořeny*. In: Metodický portál RVP.CZ [online]. Praha: Národní pedagogický institut České republiky, 2009 [cit. 2021-11-18]. Dostupné na internete: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/o/p/3261/LESNI-MATERSKA-SKOLA---KORENY.html>>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA SR 2008. *Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky o materskej škole 306/2008 účinná od 01.01.2021* [online]. Bratislava: Ministerstvo školstva SR, 2008 [cit. 2021-11-15]. Dostupné na internete: <<https://zakony.judikaty.info/predpis/vyhlasaka-306/2008>>.

WOROLL, J. - HOUGHTON, P. 2019. *Hry z lesní škol(k)y*. Brno : Nakladatelství KAZDA, s.r.o., 2019. 160 s. ISBN 978 90 88 316 43 5.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR 2008. *Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov č. 245/2008 Z.z.* [online]. Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, 2008 [cit. 2021-11-15]. Dostupné na internete: <<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-245>>.

CEEV ŽIVICA. Duševné vlastníctvo [online]. Bratislava [cit. 2022-05-10]. Dostupné na internete: <<https://zivica.sk/>>.

Obrázky

Maslowova pyramída potrieb. Dostupné na internete: <<https://www.mentem.sk/blog/teoria-motivacie/>>.

ZOZNAM PRÍLOH

- Príloha 1** Obsah manuálu pre začínajúce detské lesné kluby
- Príloha 2** Tabuľka rizík a prínosov – Mravenisko
- Príloha 3** Fotografie detí pri hre s prvkami rizika

Príloha 1 – Obsah manuálu pre začínajúce detské lesné kluby

Organizácia: Asociácia detských lesných klubov na Slovensku

Spracovali: členovia Asociácie detských lesných klubov na Slovensku

Dátum: november 2021

OBSAH

1. ÚVOD

- a) Čo sú detské lesné kluby (konceptia lesných materských škôl, história, svet, ČR...)
- b) Asociácia DLK na Slovensku (vznik, štruktúra, členstvo - podmienky prijatia za člena, význam, kontakt)
- c) Manuál (prečo, pre koho, otvorený dokument = vyvíjajúca sa legislatívna situácia - témy na konzultácie, špecifiká každého DLK = témy na konzultácie)

2. ZAKLADANIE DLK

- a) Právne kadečo - štruktúra organizácie/formy (OZ, NO, Združenie fyzických osôb, s. r. o., SZČO), GDPR, zmluvy/dohody s rodičmi, zmluvy o dobrovoľníctve, prihlášky, predškolské vzdelávanie
- b) Tím zakladateľov – motivácia, skúsenosti, prax, vzdelanie, rodičia pre svoje deti, učitelia? Model fungovania, kompetencie, úlohy v rámci tímu
- c) Zázemie – pozemok a vybavenie, fungovanie bez zázemia
- d) Konceptné východiská: hodnotové otázky – prečo sme založili lesný klub?, základné východiská, filozofia, čo je za tým? environmentálna výchova, globálna výchova.....
- e) Komunikácia (smerom k úradom a k verejnosti – propagácia)
- f) Ekonomické aspekty (účtovníctvo, forma práce – dobrovoľníctvo, odmeny)

3. PREVÁDZKA

VNÚTORNÝ/PREVÁDZKOVÝ PORIADOK

- a) Bezpečnosť – riziká a prínosy (kurz prvej pomoci, poistenie)
- b) Režim dňa, pravidlá pre deti
- c) Spolupráca a komunikácia s rodičmi (práva a povinnosti rodičov, brigády, rodičká, zhrnutie týždňa)
- d) Komunikácia v rámci pracovného tímu (pravidelné stretnutia, plánovanie a evalvácia)

- e) Sprievodcovia/učitelia a manažment
- f) Stravovanie
- g) Hygiena
- h) Údržba zázemia (upratovanie, opravy, kosenie, drevo na zimu...), úlohy pre rodičov - zabezpečovanie prevádzky: voda, pranie, upratovanie, smeti

Príloha 2 – Hodnotenie rizík a prínosov

Organizácia: Občianske združenie Otvorená škôlka – projekt Lesný klub Mravenisko

Spracovali: členovia Rady OZ Otvorená škôlka, sprievodcovia, rodičia pre zázemie Lesného klubu Mravenisko, Laskomerská dolina, Banská Bystrica - maringotka

Dátum: október 2017 (doplnené marec 2020), prevzaté od Asociácie lesních MŠ, Česká republika, uvádzame len časť tabuľky – Dostupné: <https://otvorenaskolka.sk/pre-rodicov/>

Riziko (konkrétny popis zdroja rizika)	Následky (čo hrozí, spresnenie komu, kedy....)	P	N	Miera rizika	Prínos	Opatrenie	Revízia
Oheň vonku	Popálenie rôznym spôsobom, napr. ublíženie tlejúcim papekom sebe/ druhému	2	3	6	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Určí objekt na základe popisu polohy, opíše polohu objektu, umiestni predmet podľa pokynov a dá pokyn na umiestnenie predmetov pomocou výrazov hore, dole, vpredu, vzadu, nad, pod, pred, za medzi, na, v, pod, v strede... ✓ Odhadom aj meraním porovná predmety podľa určeného kritéria (dĺžka, výška, šírka, hrúbka, váha), výsledok vysloví pomocou stupňovania prídavných mien (dlhší, kratší, širší, nižší, užší, ľahší, ťažší...). ✓ Opíše vybrané prírodné javy a podmienky zmeny ich fungovania na základe vlastného pozorovania a skúmania (svetlo a tieň, teplo a horenie, topenie a tuhnutie, vyparovanie, rozpúšťanie, zvuk, sila, pohyb...). ✓ Prosociálne správanie (napr. požiada o pomoc a poďakuje, poskytne iným pomoc, podelí sa o veci). 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Pravidelné pripomínanie kľúčových pravidiel. ➤ Sprievodkyne/covia ovládajú základné postupy prvej pomoci pri popálení. ➤ Ohnisko je ohraničené dostatočne veľkými kameňmi a pri horiacom ohni je vždy min. jeden dospelý. ➤ Z ohňa nik nevyberá uhľiky ani horiace kusy. Oheň na konci vždy dôkladne uhasíme. ➤ Pri ohnisku je nádoba s vodou. 	

Cyklisti, autá, lesné stroje	Zrazenie, úrazy rôzneho druhu	2	3	6	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Identifikuje a opíše nebezpečné a rizikové situácie v okolí maringotky. ✓ Dodržiava špecifické pravidlá správania sa chodca na lesných cestách. ✓ Pozná rôzne druhy dopravných prostriedkov a aj špeciálnych i zriedkavých strojov. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Pravidelné pripomínanie kľúčových pravidiel. ➤ Označenie – Pozor deti! ➤ Na cestu nad maringotkou idú deti len s vedomím a v sprievode dospelého. 	
Potok	Prechladnutie, porezanie, šmykľavé – pád – úrazy rôzneho druhu	2	1	2	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Veľa z uvedeného vyššie ohľadom merania, porovnávania predmetov... ✓ Triedy predmety, objekty, prírodniny na základe rôznych vlastností. ✓ Rozpráva o prírodných reáliách známeho okolia. ✓ Identifikuje prvky počasí a realizuje pozorovania zmien. ✓ Uvádza príklady, kde všade v prírode sa nachádza voda. ✓ Pozná význam vody pre rastliny, živočíchy, človeka. ✓ Uvádza príklady javov, v ktorých je možné vnímať prítomnosť vody. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Pravidelné pripomínanie kľúčových pravidiel. ➤ Do potoka vstupujeme len v krokoch alebo gumákoch – výnimočne, po dohode s dospelým, aj bosý. ➤ Kamene a prírodniny vo vode sa tam snažíme ponechať, lebo vieme, že na nich a pod nimi žijú väčšie či menšie zvieratká. 	
Schody od cesty	Pošmyknutie, pád – úrazy rôzneho druhu	3	1	3	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Učí sa bezpečne chodiť hore a dole schodmi. ✓ Učí sa vnímať rozdiely povrchu schodov v rôznom počasí a prispôbuje svoj pohyb po schodoch vlastnosti povrchu. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Pravidelné pripomínanie kľúčových pravidiel. ➤ Posyp prírodnými a prirodzenými zdrojmi, napr. piliny na zľadovatené úseky chodníka schodov a pod. 	

P = pravdepodobnosť: 1 = veľmi nepravdepodobné, 2 = nepravdepodobné, 3 = pravdepodobné

N = následky: 1 = mierne závažné, 2 = závažné, 3 = extrémne závažné

Miera rizika (P x N): 1 = minimálne, 2 = prijateľné, 3-4 = mierne, 5-6 = podstatné, 8-9 = neprijateľné

Príloha 3 - Fotografie detí pri hre s prvkami rizika



Oheň (Zdroj: vlastné foto)



Hra s prvkami drsnosti (Zdroj: vlastné foto)



Hlboká voda (Zdroj: vlastné foto)



Stromy (Zdroj: vlastné foto)



Pílka (Zdroj: vlastné foto)



Kladivo (Zdroj: vlastné foto)



Nepriaznivé počasie (Zdroj: vlastné foto)



Zamrznuté jazero (Zdroj: vlastné foto)



Lezenie po skalách (Zdroj: vlastné foto)



Cvičenie vo výške (Zdroj: vlastné foto)



Hra s cudzími zvieratami (Zdroj: vlastné foto)



Jedovaté rastliny (Zdroj: vlastné foto)